

ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มขุนนางเก่ากับกลุ่มคณะราษฎรหัวก้าวหน้า

ความขัดแย้งระหว่างผู้นำคณะราษฎรได้เริ่มปรากฏร่องรอยขึ้นตั้งแต่ออกเปลี่ยนแปลงการปกครองดังเช่นกรณี ความขัดแย้งระหว่างพระยาทรงสุรเดชกับหลวงพิบูลสงครามในเรื่องการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพ/แต่เนื่องจากความขัดแย้งดังกล่าวเป็นเพียงความคิดเห็นที่แตกต่างกันมีอิทธิพลที่รุนแรง และต่างก็ยังมีวัตถุประสงค์ร่วมในการยึดอำนาจการปกครอง จึงยังอาจร่วมมือกันต่อไป อย่างไรก็ตาม ความบาดหมางใจที่เกิดขึ้นนั้นก็ยังคงมีอยู่และมิได้คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น ในขณะที่เดียวกันความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกันนั้นก็ได้ปรากฏขึ้นเป็นครั้งคราว อาทิ การที่พระยาทรงสุรเดชไม่เห็นด้วยกับหลักการในธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว ซึ่งหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้ร่างขึ้น^๒ ความบาดหมางใจกันระหว่างพระยาทรงสุรเดชกับหลวงพิบูลสงครามในเรื่องตำแหน่งหน้าที่ทางการทหาร ฯลฯ อันเป็นความขัดแย้งพื้นฐานที่ทำให้เกิดความแตกแยกอย่างรุนแรงในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อกณะราษฎรมีสถานะทางการเมืองที่มั่นคง ปราศจากศัตรูร่วมซึ่งเป็นปัจจัยให้คณะราษฎรจำต้องประนีประนอมต่อกัน ความขัดแย้งอันมีพื้นฐานมาจากความแตกต่างในด้านภูมิหลังของผู้นำคณะราษฎร การขาดอุดมการณ์ร่วมกันในการทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ความแตกต่างในด้านความคิดเห็น ตลอดจนความต้องการในอำนาจทางการเมืองก็ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น จนเป็นสาเหตุใหญ่ให้ผู้นำคณะราษฎรต่างก็พยายามกำจัดซึ่งกันและกันออกจากวง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ ประยูร ภมรมนตรี, เรื่องเดิม, หน้า ๗๕.

^๒ ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต ๕ แผ่นดินของข้าพเจ้า (พระนคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๑๔), หน้า ๑๗๕ - ๑๗๖.

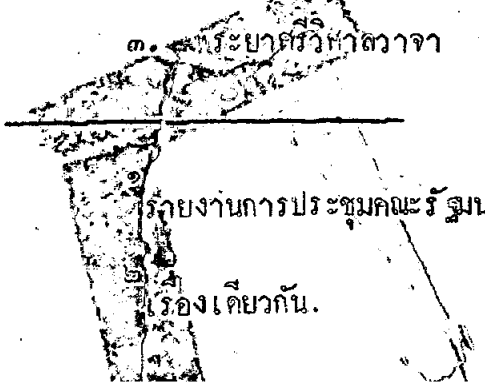
การเมือง ความขัดแย้งอย่างรุนแรงที่ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกก็คือ ความขัดแย้งระหว่าง
กลุ่มขุนนางเก่ากับกลุ่มคณะราษฎรหัวก้าวหน้าในเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ
อันอาจนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายในทางการเมืองตลอดช่วง
เวลาที่คณะราษฎรมีอำนาจอย่างเต็มที่

ปัญหาเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ

ภายหลังที่คณะราษฎรมีอำนาจการปกครองเป็นผลสำเร็จ และได้จัดการปกครอง
ประเทศในระบอบรัฐธรรมนูญ โดยมีพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว ต่อมา
ในราวเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีการพิจารณาวางแผนการเศรษฐกิจเพื่อให้เป็น
นโยบายของรัฐบาลและให้สอดคล้องกับหลักการของคณะราษฎรที่ว่า "ต้องบำรุงความสุข
สมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวาง
โครงการทางเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอคอย" โดยหลวงประดิษฐมนูธรรม
เป็นผู้ได้รับมอบหมายให้ร่าง "เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ" ขึ้น

ภายหลังที่หลวงประดิษฐมนูธรรมได้เสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจต่อคณะผู้ก่อ
การเปลี่ยนแปลงการปกครอง และได้ตกลงกันให้ตั้งผู้ชำนาญทางเศรษฐศาสตร์ขึ้นพิจารณา
เสียก่อนแล้วนั้น หลวงประดิษฐมนูธรรมก็ได้เสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจต่อที่ประชุมคณะ
รัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ที่ประชุมตกลงให้เลขาธิการกรมการขึ้น ๑๔
ท่าน เพื่อพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับนี้ คณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วย

- ๑. พระยามโนปกรณนิติธาดา
- ๒. พระยาราชวังสัน
- ๓. พระยาตรีวิฑิตวาจา

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕.
เรื่องเดียวกัน.

๔. พระยาทรงสุรเดช
๕. หลวงประดิษฐมนูธรรม
๖. หลวงเกษสทกรม
๗. นายประยูร ภมรมนตรี
๘. นายแนม พหลโยธิน
๙. หม่อมเจ้าสกลวรรณภกร วรวรณ
๑๐. หลวงคทกรรรมบคิ
๑๑. หลวงเคชาติวงศ์วรวิชัน
๑๒. นายทวี บุญยเกตุ
๑๓. นายวิลาศ ไสสถานนท์
๑๔. หลวงอรรัตนสารประสิทธิ์ เลขาธิการ

ทั้งนี้ได้ตกลงประชุมพิจารณากันในวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ณ วังปารุสกวัน

ในการประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาตินั้น หลวงประดิษฐมนูธรรมได้กำหนดความมุ่งหมายว่า ในกรรมการชกัถามหลักของเค้าโครงการเศรษฐกิจ โดยละเอียด แต่ผลปรากฏว่า ในการประชุมครั้งนั้นจะมีแต่หม่อมเจ้าสกลวรรณภกร วรวรณ เท่านั้นที่ทรงชกัถามและโต้แย้งในหลักการที่ยังทรงของพระทัยอยู่ และเมื่อเข้าพระทัยดีแล้วก็ทรงเห็นด้วยกับหลักการของหลวงประดิษฐมนูธรรม คนอื่น ๆ ส่วนใหญ่มิได้ชกัถาม จะมีก็เพียงแต่กล่าวสนับสนุนหรือคัดค้านเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากผู้ที่เข้าร่วมประชุมในครั้งนั้นส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ทางด้านเศรษฐศาสตร์ เป็นพื้นฐาน ผู้ที่มีความรู้ทางด้านนี้คงมีแต่หม่อมเจ้าสกลวรรณภกร วรวรณ หลวงเกษสทกรม และหลวงเคชาติวงศ์วรวิชัน นอกจากนี้ ยังเป็นเพราะผู้ที่เข้าประชุมกันต่างก็มีความคิดเห็นมาแต่แรกแล้วว่า จะสนับสนุนหรือคัดค้านหลักการของหลวงประดิษฐมนูธรรม คงจะเห็นได้จากคำพูดของนายจรูญ สืบแสง ในการประชุมสภามูลนิธิเห็นราษฎรเกี่ยวกับเค้าโครงการเศรษฐกิจว่า

เรื่องเดียวกัน.

นโยบายในค่านเศรษฐกิจที่ไม่ลงรอยกัน เพราะต่างคนต่างเห็นชอบไปคนละทาง และบางคนที่ Prejudice [อคติ] ในบางคน หรือไม่อย่างนั้นก็มี Prejudice ในทางนโยบาย เช่น นโยบายของหลวงประดิษฐมนูธรรมมีบางคนเข้าใจไปว่าเป็น นโยบายทาง Communist [ลัทธิคอมมิวนิสต์] หรือ Socialist [ลัทธิสังคมนิยม] อันเป็นการแสดงว่าได้เกิดความคิดเห็นแตกต่างกันในเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจ ก่อนที่จะมีการประชุมพิจารณาอันอย่างเป็นทางการ สำหรับผู้ที่เห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจของ หลวงประดิษฐมนูธรรมได้แก่ หลวงเสนาธรรม นายแนบ พหลโยธิน หม่อมเจ้าสกลวรรณการ วรวรรณ หลวงคหกรรมบดี หลวงเสนาทิวังศ์วรวิวัฒน์ นายทวี บุญยเกตุ นายวิลาศ โอสสถานนท์ ส่วนผู้ที่คัดค้านเค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับนี้ คือ พระยามโนปกรณนิติธาดา พระยา ราชวังสัน พระยาศรีวิเทศาจา พระยาทรงสุรเดช ทั้งนี้อาจสังเกตได้ว่า กลุ่มขุนนางเก่า เหล่านี้คงจะได้ตกลงกันก่อนแล้วว่าจะคัดค้านเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม และได้เตรียมร่างแผนการเศรษฐกิจอย่างคร่าว ๆ เสนอต่อที่ประชุมด้วยเช่นกัน และต่อมา พระยามโนปกรณนิติธาดาก็ได้มอบหมายให้หลวงเสนาทิวังศ์วรวิวัฒน์ และหม่อมเจ้าสกลวรรณการ วรวรรณ ร่างนโยบายเศรษฐกิจขึ้นอีกฉบับหนึ่งให้เป็นนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (สามัญ) ครั้งที่ ๕/๒๔๗๕ วันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕.

พระยามโนปกรณนิติธาดา ได้เสนอหลักการต่อที่ประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติว่า

๑. ขยายสหกรณ์ประเภทเกรตติ โดยวิธีประนอมหนี้และให้ทุนแก่ชาวนา
๒. ขยายร้านสหกรณ์เพื่อให้ชาวนาซื้ออาหารและของใช้ในราคาถูก.
๓. ตั้งยุ้งข้าวในที่ต่าง ๆ เพื่อรับซื้อข้าวจากชาวนา และขนส่งทางกรุงเทพฯ (Transport)
๔. ตั้งโรงสีรับซื้อข้าวที่สหกรณ์ส่งมาเพื่อจำหน่ายต่างประเทศ
๕. ชาวนาที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง รัฐบาลจะทำเชตเตคแมนตส์กิม [Settlement Scheme] คือ จัดหาที่ดินใหญ่ที่ไม่มีนาเป็นของตนเอง การตั้งยุ้งข้าว การขนส่งและการสีข้าวเป็นบัลลิกคอรปอเรชั่น

นโยบายเศรษฐกิจที่วางขึ้นใหม่มีหลักการที่แตกต่างจากเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ดังจะได้ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างหลักการทั้งสองตามตารางข้างล่างนี้คือ

หลักการ	เค้าโครงการ เศรษฐกิจแห่งชาติ	นโยบายของพระยามโนปกรณนิติธาดา
<p>๑. ปัจจัยการผลิต</p> <p>๑.๑ ที่ดิน</p> <p>๑.๒ แรงงาน</p> <p>๑.๓ เงินทุน</p>	<p>(Input)</p> <p>ยึดหลักการรวมที่ดินให้เป็นอันเดียวกัน ควบคุมการบังคับซื้อขายจากเจ้าของที่ดิน โดยรัฐบาลจะออกใบฎีกาให้แทนโฉนดที่ดิน แต่ทั้งนี้รัฐบาลจะให้การยกเว้นภาษี เว้นแต่สิ่งที่เป็นที่อยู่อาศัย</p> <p>ราษฎรที่มีอายุตั้งแต่ ๑๘ - ๒๕ ปี ทำงานให้แก่รัฐบาล โดยรัฐบาลจะจ่ายเงินตอบแทนตามคุณวุฒิ กำลังและความสามารถ การเกณฑ์แรงงานนี้ รัฐบาลจะให้การยกเว้นภาษีที่มิควรพึงเสียหรือรายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้</p> <p>กำหนดให้เป็นเงินทุนหมุนเวียน และหักกลบลบหนี้ระหว่างเงินเคื่อนที่รัฐบาลจ่ายให้แก่ราษฎรกับเงินที่ราษฎรใช้ในการซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคจากรัฐบาล ส่วนการจัดหาเงินทุนนั้น รัฐบาลอาจทำได้ด้วยการเก็บภาษีทางอ้อมและการกู้ภายในประเทศ</p>	<p>ราษฎรมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนเอง ส่วนผู้ที่ไม่มีที่ดินรัฐบาลจะกึ่งนิคมโดยวิธีการซื้อหรือจ้างจูงให้ราษฎรประกอบการ เศรษฐกิจภายใต้การควบคุมและช่วยเหลือของรัฐบาล</p> <p>แรงงานเป็นของเอกชน</p> <p>เงินทุนเป็นของเอกชน แต่รัฐบาลจะให้การช่วยเหลือด้วยการขยายสิทธิการเงินกู้ การจัดหาทุนประกอบการ เศรษฐกิจให้แก่กิจการ และหาหนทางปลดเปลื้องหนี้สินด้วยวิธีการประนีประนอมหนี้</p>

หลักการ	เค้าโครงการ เศรษฐกิจแห่งชาติ	นโยบายของพระยามโฆปกรณ์ธิดา
๒. ผลผลิต (Output) การตลาด	ดำเนินการตามแบบสหกรณ์กล่าวคือ สมาชิกร่วมกันในการผลิตขนส่ง และ จัดจำหน่ายในความควบคุมของรัฐบาล ^๑	รัฐบาลจะช่วยจัดหาตลาดการค้า ควบคุมการผ่อนจ่ายเงินล่วงหน้าและ จัดขนส่งถึงตลาดเพื่อแก้ปัญหาคนกลางกดราคาสินค้า ^๒

การที่นโยบายเศรษฐกิจทั้งสองฉบับมีหลักการที่แตกต่างกันเช่นนี้ ก็เป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในวงการรัฐบาล ดังจะเห็นได้ว่า ในการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ และวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น ได้เกิดความคิดเห็นแตกต่างกันเป็น ๓ ฝ่าย คือ

๑. ผู้คัดค้านหลักการของหลวงประดิษฐมนูธรรมและสนับสนุนนโยบายของพระยามโฆปกรณ์ธิดา กลุ่มนี้ได้แก่ ชุนนางเก่าที่คณะราษฎรได้เชิญให้เขารวมรัฐบาลในระยะต้น ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง อันได้แก่ พระยามโฆปกรณ์ธิดา พระยาวรชวังสัน พระยาภริวีศาลวาจา เจ้าพระยาวงศาอนุประพันธ์ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พระยาจำแสนยบดี

^๑โปรดดูรายละเอียดใน "ทาแปร์ตีเสนอคำชี้แจงเค้าโครงการ เศรษฐกิจ ช้อระลึก ในการอ่านคำชี้แจงนี้" อ่างใน เดือน บนนาค ทาแปร์ตี รัฐบุรุษอาวุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก (พระนคร : เสริมวิทย์บรรณาการ, ๒๕๐๐), หน้า ๕๖ - ๑๔๘.

^๒ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เล่มที่ ๔/๗๕ เรื่อง โครงการเศรษฐกิจ (สมัยพระยามโฆ ฯ เป็นนายกรัฐมนตรี.

* โปรดดูรายละเอียดการประชุมคณะรัฐมนตรีทั้งสองครั้งในผนวก ก.

พระยาเทพวิฑูร หลวงเกษสทกรณ รวมทั้งผู้ถือการอีก ๓ ท่านคือ พระยาทรงสุรเดช พระ-
ประจักษ์ศิลปาคม และนายประยูร ภมรมนตรี

๒. ผู้ที่สนับสนุนเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม ได้แก่ ผู้ที่
เลื่อมใสในหลักการและแนวความคิดของหลวงประดิษฐมนูธรรม อันมีพระยาประมวญวิชาพูด
นายแนบ พหลโยธิน

๓. ผู้ที่ไม่ออกความคิดเห็นแต่ประการใด ประกอบด้วยผู้ถือการบางคนที่ไม่ถือ
การมีส่วนในการขัดแย้งครั้งนี้ ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ได้ออกความคิดเห็นใด ๆ ทั้งสิ้น
รวมทั้งไม่ลงมือที่จะถือตามนโยบายเศรษฐกิจของผู้ใด ได้แก่ พระยาฤทธิอัคเนย์ หลวง-
พิบูลสงคราม และนายศิว ฉพานุกรม

สำหรับผู้ที่สนับสนุนเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม และผู้ที่สนับสนุน
นโยบายเศรษฐกิจของพระยามโนปกรณนิติธาดา นั้น ได้เกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง
ขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างหลวงประดิษฐมนูธรรมกับพระยามโนปกรณนิติธาดา ทั้งนี้
เนื่องจากต่างก็ต้องการให้รัฐบาลดำเนินการตามหลักการเศรษฐกิจของตน และไม่เห็นด้วย
กับหลักการเศรษฐกิจของอีกฝ่ายหนึ่ง จึงต่างก็ยื่นข้อเสนอว่า หากไม่ยอมรับนโยบายของตน
และประกาศใช้นโยบายเศรษฐกิจของอีกฝ่ายหนึ่งแล้วก็จะลาออกจากคณะรัฐมนตรี

การที่ต่างฝ่ายต่างยื่นข้อเสนอที่จะลาออกจากรัฐบาลหากไม่ดำเนินการตามความคิด
ของคนนั้น ก็เนื่องมาจากว่าทั้งสองฝ่ายต่างตระหนักถึงความสำคัญของตัวเองในคณะรัฐบาล
เป็นอย่างดี ทั้งนี้หลวงประดิษฐมนูธรรมผู้เป็น "มันสมอง" ของคณะราษฎร กำลังเป็นที่เลื่อมใส
แก่บุคคลทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งพระยามโนปกรณ-
นิติธาดาเองก็ให้ความเห็นว่า "ชื่อของหลวงประดิษฐมนูธรรมมีเพชรน้ำเอก [Personality]
อย่างสำคัญในรัฐบาล จะให้ออกไม่ได้" ส่วนตัวพระยามโนปกรณนิติธาดานั้นก็ดำรงตำแหน่ง

นายกรัฐมนตรี อันเป็นตำแหน่งที่สำคัญที่สุดในคณะรัฐบาล ถ้าหากนายกรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่ง คณะรัฐบาลนั้นก็จะเป็นอันหมดสภาพไปด้วย และเมื่อไม่อาจจะตกลงกันได้ พระยาทรงสุรเดชจึงเสนอให้ขอพระยาพลพลพยุหเสนา ซึ่งกำลังเดินทางกลับจากภาคเหนือ ด้วยเห็นว่าพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงอาจหาหนทางประนีประนอมกันได้

Compromise

ถึงแม้ว่าพระยาพลพลพยุหเสนาจะได้เข้าร่วมประชุมในการพิจารณานโยบาย* ทางเศรษฐกิจของรัฐบาลในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ก็ไม่อาจตกลงกันได้เช่นกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากทางฝ่ายต่างก็ไม่ยอมถอยนินยอมให้แก่กัน และที่สำคัญก็คือ พระยามโนปกรณนิติธาดาได้นำพระบรมราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมามอบให้แกหหลวงประดิษฐมนูธรรม เมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรมอ่านข้อความในพระบรมราชวินิจฉัยบางตอนแล้วก็ตกลงใจว่า "เมื่อในหลวงไม่ทรงเห็นด้วยแล้วก็มีทางเดียวเท่านั้นคือ ขาพเจาทองลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี" พระยาพลพลพยุหเสนาจึงเสนอความคิดเห็นให้จัดตั้งสภาเศรษฐกิจซึ่งประกอบด้วยคนมั่งมี พ่อค้า และหัวหน้ากรมกร เป็นกรมการในการพิจารณาแผนการเศรษฐกิจ แต่สำหรับในระหว่างนั้นพระยาพลพลพยุหเสนามีความเห็นว่า ยังไม่สมควรจะประกาศนโยบายเศรษฐกิจของผู้ใดทั้งสิ้น อันเป็นการหาหนทางประนีประนอมกันระหว่างรัฐมนตรีทั้ง ๒ ฝ่าย

อย่างไรก็ตาม ในที่สุดเมื่อมีการลงมติกันว่า รัฐบาลควรจะมีหลักการเศรษฐกิจของผู้ใดเป็นนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล ผลของการลงคะแนนปรากฏว่า

ผู้เห็นควรเอาอย่างนโยบายของพระยามโนปกรณนิติธาดามี ๑๑ คน คือ

* รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕.

๒ ๕
เรื่องเดียวกัน.

พระยาราชวังสัน พระยาศรีวิศาลาจา เจ้าพระยาวงษาประพัทธ์ พระยาจำ
แสนยปดี พระยาเทพวิฑูร พระยาทรงสุรเดช พระประศาสน์พิทยายุทธ หลวงสินธุสงคราม
ชัย หลวงเกษสทกรณ นายประยูร ภมรมนตรี และพระยามโฆปกรณ์นิติธาดา

ผู้เห็นควร เอาอย่าง โครงการของหลวงประดิษฐมนูธรรมมีอยู่ ๓ คน คือ

พระยาประมวดีชาพล นายแนม พหลโยธิน และหลวงประดิษฐมนูธรรม

ส่วนผู้ที่ไม่ลงมติใดแก่

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พระยาพลพลพยุหเสนา พระยาฤทธิอัคนัย หลวง
พิบูลสงคราม และนายตัว ลพานุกรม

เป็นที่น่าสังเกตว่า รัฐมนตรีส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนนโยบายเศรษฐกิจของพระยา
มโฆปกรณ์นิติธาดา แม้แต่หลวงเกษสทกรณซึ่งเคยสนับสนุนเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวง
ประดิษฐมนูธรรมก็ลงมติให้ประกาศใช้นโยบายเศรษฐกิจของพระยามโฆปกรณ์นิติธาดา การที่
รัฐมนตรีซึ่งเป็นพวกขุนนางเก่าเหล่านี้เห็นชอบกับหลักการเศรษฐกิจของพระยามโฆปกรณ์
ธาดาก็อาจเนื่องมาจาก

๑. นโยบายเศรษฐกิจของพระยามโฆปกรณ์นิติธาดายึดหลักการตามแบบการ
เศรษฐกิจในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งกลุ่มขุนนางเก่าเคยชินกับวิธีการดังกล่าว จึงมี
ความเห็นว่าเป็นการเหมาะสมกับประเทศไทยมากที่สุด

๒. การที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริเห็นด้วยกับ
นโยบายเศรษฐกิจของพระยามโฆปกรณ์นิติธาดา โดยหลักการ และในขณะที่เดียวกันก็มีพระ
บรมราชวินิจฉัยในทำนองที่ไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม
ก็น่าจะเป็นแรงกระตุ้นอันสำคัญให้กลุ่มขุนนางเก่าสนับสนุนนโยบายเศรษฐกิจของพระยา
มโฆปกรณ์นิติธาดา มากกว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม

สำหรับพระบรมราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่เกี่ยวกับเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาตินั้น อาจกล่าวได้โดยสรุปว่า พระองค์ไม่ทรงเห็นด้วยกับวิธีการผลิตโดยการรวมที่ดิน รวมแรงงาน และรวมทุน ด้วยทรงมีพระราชดำริว่า เป็นการบังคับราษฎรให้เป็นทาส และเป็นการผิดจากสภาพความเป็นจริงของประเทศไทยอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจาก

๑) มีลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์ พระองค์ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยว่า หลักการสำคัญในเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมมีลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้โดยการเปรียบเทียบกับสภาพการณ์ในประเทศรัสเซียตามที่ได้อ่านจากหนังสือ An Economic History of Soviet Russia ซึ่งเขียนขึ้นโดย Lancelot Lawton

๒) ทำลายสิทธิเสรีภาพของราษฎร พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่าการรวมที่ดิน แรงงาน และเงินทุน ตามหลักการในเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นการทำลายสิทธิเสรีภาพของราษฎร

นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงมีพระราชดำริว่า หากดำเนินนโยบายเศรษฐกิจตามหลักการของหลวงประดิษฐมนูธรรมแล้วก็จะทำให้บ้านเมืองเกิดความวุ่นวายระส่ำระสาย และอาจนำไปสู่ความหายนะได้ ทั้งนี้เนื่องมาจาก

๑. ความวุ่นวายภายในประเทศ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า วิธีการจ่ายเงินเดือนของรัฐบาลดังกล่าวจะทำให้เกิดการลักขโมยกัน ซึ่งรัฐบาลก็อาจจะต้องลงโทษอย่างรุนแรง

๒. ต่างประเทศเข้าแทรกแซง การประกาศใช้เค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมซึ่งมีลักษณะเดียวกันกับนโยบายเศรษฐกิจของรัสเซีย อาจทำให้มหาอำนาจต่างชาติ อันได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส เข้าแทรกแซงเศรษฐกิจในไทย โดยยึดสิ่ง

โปรดดูรายละเอียดใน "พระบรมราชวินิจฉัยของพระปกเกล้าฯ" อ่างใน เดือน มีนาคม เรื่องเดิม, หน้า ๓๖๖ - ๓๘๘.

ของเป็นประกันแทนจำนวนเงินที่ไทยได้ยืมมา ส่งทหาร เขารักษาสถานทูตหรือภูมิลานควย
กำลัง ทั้งนี้ด้วยเกรงว่าการดำเนินการตามเค้าโครงการ เศรษฐกิจจะเป็นแบบอย่างแก่ประ-
เทศเพื่อนบ้านซึ่งเป็นอาณานิคมของตน และเกรงว่าจำนวนเงินที่ไทยยืมมาใช้จ่ายแล้วนั้น
จะเป็นการสูญเปล่า

พระองค์จึงทรงคัดค้านการประกาศใช้เค้าโครงการ เศรษฐกิจฉบับดังกล่าวนี้ และ
ได้ทรงเสนอว่า หากจะมีการประกาศใช้ก็ให้หลวงประดิษฐมนูธรรมลาออกจากคณะรัฐบาล
เพื่อมิให้ประกาศในนามของรัฐบาลอันมีพระองค์เป็นประมุข

จากการศึกษาปัญหาความขัดแย้งในเรื่องเค้าโครงการ เศรษฐกิจแห่งชาติตั้งแต่เริ่ม
เสนอต่อคณะกรรมการ จนกระทั่งคณะรัฐมนตรีลงมติไม่รับเป็นนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล
อาจสรุปปัญหาความขัดแย้งได้ว่า เนื่องจาก

* ๑) ความแตกต่างในด้านความคิด

ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มขุนนางเก่าและกลุ่มหลวงประดิษฐมนูธรรมนั้นน่าจะ
เป็นผลมาจากการที่มีความคิดแตกต่างกัน กล่าวคือ ในขณะที่หลวงประดิษฐมนูธรรมมีความคิด
ก้าวหน้าในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ และต้องการให้ดำเนินไปตามรูปแบบที่กว้างไว้
กลุ่มขุนนางก็ยังคงต้องการให้มีการพัฒนาไปเป็นลำดับขั้น ดังเช่น ในการเสนอเค้าโครง
การเศรษฐกิจครั้งนี้ หลวงประดิษฐมนูธรรมหวังที่จะให้เป็นนโยบายของพรรคเพื่อใช้ในการ
รณรงค์หาเสียงแข่งกับพรรคคณะชาติ แต่กลุ่มขุนนางเก่ามีความเห็นว่า ในระหว่างนั้นยัง
ไม่จำเป็นต้องมีนโยบายของพรรค แต่ให้ดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป อันเป็นการ

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕.

๒ เรื่องเดียวกัน.

แสดงถึงการแตกต่างระหว่างความคิด ซึ่งจะสะท้อนความขัดแย้งในการพิจารณาว่าเค้า
โครงการ เศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมสมควร เป็นนโยบายเศรษฐกิจแห่งชาติหรือไม่ หลวงประดิษฐมนูธรรมต้องการ เปลี่ยนแปลงสภาพการทางการเมือง เศรษฐกิจ และ
สังคมไปตามรูปแบบที่ตนใฝ่หาไว้ โดยมีเหตุผลว่า การเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจจะนำ
ไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองและสังคมที่สมบูรณ์แบบ แต่กลุ่มขุนนางต้องการให้
สภาพการณ์ทั้งหลายเหล่านี้พัฒนาไปเป็นลำดับ โดยการยึดวิธีดำเนินการตามแบบรัฐบาลใน
สมัยสัมบูรณาญาสิทธิราชย์ จะมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขก็แต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

สาเหตุที่กลุ่มขุนนาง เกาและหลวงประดิษฐมนูธรรมมีความคิดเห็นผิดแผกกันเช่นนี้
อาจเนื่องมาจากความแตกต่างในค่านิยม และประสบการณ์ในด้านการทำงาน กล่าวคือ
หลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มต้องการให้ประเทศชาติเปลี่ยนแปลงไปตามอุดม-
การณ์ของตน ส่วนกลุ่มขุนนาง เกาอยู่ในวัยที่ไม่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้น
ในขณะที่เดียวกันเคยร่วมงานในตำแหน่งหน้าที่สำคัญ ๆ มากจนกระทั่งอาจจะคาดการณ์
ได้ว่า หากมีการประกาศใช้เค้าโครงการ เศรษฐกิจฉบับนี้ จะเกิดความวุ่นวายเพียงใด ทั้งนี้
นาย เอช. คริสเตียนเซน (Mr. H. Christiansen) ชาวฝรั่งเศส ซึ่งพำนักอยู่ในพระ-
เทศไทยในขณะนั้นได้บันทึกไว้เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ว่า

ความแตกแยกในวงการรัฐบาลเกิดขึ้นเนื่องจากความแตกต่างในทัศนะของพวก
หัวรุนแรงและพวกหัวปานกลาง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นขุนนางรกราก โส ที่ถึงแม้มีความคิด
แบบเสรีนิยม ก็มีประสบการณ์ในชีวิตพอที่จะทราบว่า หลัทธิฤทธิรัฐมนตร์หนุ่มนำมาจาก
หนังสือนั้นแตกต่างจากชีวิตจริง

๒) ความเข้าใจเกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์

ลัทธิคอมมิวนิสต์เผยแพร่เข้ามาในประเทศไทยในระยะตอนปลายรัชกาลที่ ๖
โดยเข้ามาในรูปข่าวสารการปฏิวัติในประเทศรัสเซีย และการแจกใบปลิวโฆษณาชวนเชื่อ

โดยชาวจีนพร รคกมินตั้งจากจีนแผ่นดินใหญ่มาตั้งฐานกำลังสองชุมชนและอาวอยู่ในประเทศไทย และโดยที่ประเทศไทยมีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จึงถือว่าลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นศัตรูกับประเทศไทยในค่านิยมทางการเมือง เรื่องราวเกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นสิ่งที่จะต้องห้ามตลอดมา เมื่อเป็นดังนั้นความเข้าใจในเรื่องคอมมิวนิสต์จึงเป็นเรื่องที่ยังสับสนและคลุมเครือ ถึงแม้ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ยังมีน้อยคนนักที่จะเข้าใจในลัทธิคอมมิวนิสต์ได้อย่างลึกซึ้งแม้แต่ชนชั้นปกครองประเทศก็ตาม ดังจะเห็นได้ว่า คำนิยามศัพท์ในพระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช ๒๔๙๖ ซึ่งบัญญัติขึ้นภายหลังที่หลวงประดิษฐมนูธรรมได้เสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจนั้นก่อนข้างจะแคบและคลุมเครือ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากผู้บัญญัติกฎหมายเองก็ไม่เข้าใจความหมายอย่างกระจ่างชัดนัก ดังมีหลักฐานกล่าวว่า ได้แปลความหมายของคำว่าลัทธิคอมมิวนิสต์มาจากสารานุกรมชื่อ Encyclopedia Britannica

ด้วยความหวาดระแวงว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมจะดำเนินการแบบคอมมิวนิสต์ ซึ่งเนื่องมาจากการยึดหลักการรวมที่ดิน รวมทุน รวมแรงงานนี้เอง กลุ่มขุนนางเก่าจึงร่วมกันคัดค้านเค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับนี้อย่างเต็มที่ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า พระยามโนปกรณนิติธาดา ผู้นำในการคัดค้านครั้งนั้นมุ่งประเด็นที่ตัวบุคคลมากกว่าลัทธิที่แสดงออกมาในรูปของเค้าโครงการเศรษฐกิจดังเช่นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยที่พระยามโนปกรณนิติธาดามีความเห็นที่หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้นิยมในลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยกล่าวว่า "การประกาศโครงการเศรษฐกิจออกมานั้นจะให้พึงเสียข้างนอกบ้างว่า หลวงประดิษฐ์ ๑ นั้นเป็นผู้บงการในวงการรัฐบาลนี้ และนายสงวน นายชิม เป็นโมกคัลลสาวิบุตรของหลวงประดิษฐ์ ๑ แยกกันไม่ออก" การที่พระยามโนปกรณ-

^๑ เรื่องเดียวกัน

^๒ "การประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ" อ่างใน เคื่อน บุนนาค เรื่องเกม, หน้า ๑๗๖.

นิติธาคากล่าว เช่นนี้เป็นการบ่งว่าหลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นผู้ฝ่าฝืนในลัทธิคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้เพราะในระบอบนั้นนายสงวน ตุลารักษ์ และนายฉิม วีระไวทยะ กำลังเป็นที่ต้องสงสัยว่ามีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งรัฐบาลก็ได้ดำเนินการขัดขวางโดยการปิดหนังสือพิมพ์ชื่อ สัจจิง และ ๒๔ มิถุนายน ซึ่งเป็นกระบอกเสียงสำคัญของบุคคลทั้งสอง เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๖ ในขณะที่เวลานั้นรัฐบาลได้เฝ้าสังเกตพฤติกรรมของบุคคลทั้งสอง ดังปรากฏหลักฐานว่าผู้วาราชการจังหวัดอุบลราชธานี ได้หนังสือถึงพระยาจำแนมบดี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รายงานความเคลื่อนไหวของนายสงวน ตุลารักษ์ ในทางเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ด้วยการพิมพ์หนังสือออกจำหน่าย ส่วนนายฉิม วีระไวทยะ นั้น ตำรวจสันติบาลก็ได้สกัดรอยดูอยู่ตลอดเวลาด้วยเช่นกัน

หลวงประดิษฐมนูธรรมเองก็ตระหนักดีว่า ชาวไทยโดยทั่ว ๆ ไปหวาดกลัวการดำเนินการ เศรษฐกิจตามแบบคอมมิวนิสต์ ดังนั้นในการ เสนอเค้าโครงการ เศรษฐกิจแห่งชาติ หลวงประดิษฐมนูธรรมจึงได้พยายามชี้ให้เห็นว่า "โครงการนี้ไม่ใช่ลัทธิคอมมิวนิสต์ เรามีทั้งแคปิตลลิสม์และ โซเซียลลิสม์ร่วมกัน ถ้าหากพวกคอมมิวนิสต์มาอ่านจะตีความมากกว่า ยังรับรองพวกมันยังมีอยู่" ทั้งในการประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการ เศรษฐกิจและแม่ข่ายในตัวหลักการ เค้าโครงการ เศรษฐกิจเองก็ตาม

๓. อิทธิพลต่างประเทศ

ตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา นโยบายทางการเมืองที่สำคัญอย่างหนึ่งของไทย ก็คือ รักษาเอกราชของประเทศชาติมิให้ตกตกเป็น

^๑ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เล่มที่ ๑/๑๐๕ เรื่อง คอมมิวนิสต์ (เบ็ดเตล็ด)

^๒ "การประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการ เศรษฐกิจแห่งชาติ" อ่างใน เดือน มุนาค เรื่องเดิม, หน้า ๑๕๑.

อาณานิคมของประเทศมหาอำนาจอังกฤษและฝรั่งเศสตั้ง เช่นประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ ในขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงทั้งหลายในประเทศไทยก็ย่อมอยู่ในภายใต้การเฝ้าดูอย่างเอาใจใส่ของประเทศทั้งสอง ด้วยเกรงว่าจะมีผลกระทบกระเทือนถึงประเทศไทยใต้อาณานิคมของตน ประเทศไทยเองก็จำต้องระมัดระวังมิให้มหาอำนาจต่างชาติเข้ามายุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในประเทศ ดังเช่นในการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ คณะราษฎรก็ได้เชิญขุนนางในรัฐบาลเก่าหลายท่านให้เข้าร่วมในการจัดตั้งรัฐบาลเพื่อไทยต่างประเทศรับรองรัฐบาลใหม่

ปัญหาเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาตินี้มีอิทธิพลของต่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรงก็คือ ที่ปรึกษาต่างประเทศได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ส่วนในทางอ้อมนั้นคือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและกลุ่มที่คัดค้านหลวงประดิษฐมนูธรรมต่างก็เกรงว่าหากมีการประกาศใช้เค้าโครงการเศรษฐกิจ มหาอำนาจต่างชาติจะเข้าแทรกแซงกิจการในประเทศไทย จึงรวมกัน คัดค้านอย่างเต็มที่

ที่ปรึกษาต่างประเทศที่เข้ามามีส่วนในเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ก็คือ นายเจมส์ แบกสเตอร์ ผู้ซึ่งรับราชการในตำแหน่งที่ปรึกษาราชการคลัง โดยตำแหน่งหน้าที่แล้ว นายเจมส์ แบกสเตอร์ มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในเรื่องเศรษฐกิจและการคลัง ย่อมมีส่วนในการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐบาล

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เล่มที่ ๘/๒๐ เรื่อง ที่ปรึกษาราชการคลัง (มีเรื่องจ้างผู้เชี่ยวชาญด้วย).

ให้ความสำคัญแก่ความคิดเห็นและคำแนะนำของที่ปรึกษาการคลังเป็นอย่างมาก^๑

นายเจมส์ แบกสเตอร์ เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับพระยามโนปกรณ์นิติธาดา กล่าวคือ นอกจากจะดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาของพระยามโนปกรณ์นิติธาดาผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังแล้ว ยังมีความสนิทสนมกับพระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นส่วนตัวอีกด้วย^๒ เมื่อเป็นดังนี้ นายเจมส์ แบกสเตอร์ อาจมีอิทธิพลต่อความคิดของพระยามโนปกรณ์นิติธาดาในปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ทั้งนี้โดยส่วนตัวของนายเจมส์ แบกสเตอร์ เองก็รู้สึกวิตกในเรื่องเกี่ยวกับการที่กลุ่มหลวงประคัมชุนธรรมพยายามจะดำเนินนโยบายเศรษฐกิจในแนวสังคมนิยม อันจะกระทบกระเทือนถึงผลประโยชน์ทางลงทุนของต่างชาติในประเทศไทย ความคิดเห็นของนายเจมส์ แบกสเตอร์ อาจเป็นผลให้พระยามโนปกรณ์นิติธาดามีความเห็น ว่า หากมีการประกาศใช้เค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประคัมชุนธรรมแล้ว อาจเกิดความวุ่นวายขึ้นภายในประเทศ และต่างประเทศก็จะเข้าแทรกแซงได้ ดังที่ได้อธิบายว่า "ถ้าประกาศหลักการลงไปมีคนส่วนมากไม่เข้าใจ เพียงแต่คำเตือนนิดเดียวยังไม่พอในการค้า เราอยู่ในฐานะจะต้องบีบบังคับฝรั่งเศสและอังกฤษ ถ้าเขาคิดจะแกล้งเราเข้าใจว่าเจ้าคุณทรง ๆ ก็รับไม่อยู่"^๓

^๑ สถาบันไทยคดีศึกษา, ม.ช. F.O. 371/17175 Political Situation in Siam บันทึกว่า เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๒ พระยาพลพลพยุหเสนาได้กล่าวแก่นายโดเมอร์ (Mr. Domer) เอกอัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทย ในโอกาสเข้าเยี่ยมคำนับว่า จะคัดเลือกตัวบุคคลที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง^๑ เป็นผู้ที่สามารถเข้ากับที่ปรึกษาต่างประเทศได้ (หมายความว่าผู้ที่มีฟังคำแนะนำ)

^๒ เรื่องเดียวกัน.

^๓ "การประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ" อ้างใน เลื่อน บุนนาค เรื่องเดิม, หน้า ๑๗๕ - ๑๗๖.

ซึ่งเป็นกรกล่าว เสริมความคิดเห็นเกี่ยวกับต่างประเทศของพระยามโนปกรณ์นิติธาดาที่ว่า "ข้าพเจ้าเคยถูกกล่าวหาว่ากลัวฝรั่ง แต่ข้าพเจ้านั้นใจอยู่อย่างนั้นก็ต้องรับ" อันเป็นการแสดงให้เห็นความเกรงกลัวในอิทธิพลต่างประเทศและเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้พระยามโนปกรณ์นิติธาดาคัดค้านหลักการในเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ

ในทำนองเดียวกัน รัฐมนตรีคนอื่น ๆ ที่คัดค้านเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมก็มีเหตุผลส่วนหนึ่งมาจากที่เกรงว่าต่างประเทศจะเข้าแทรกแซงเช่นกัน ซึ่งในเรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชกระแสรับสั่งมายังนายเจมส์ แมกส เทอร์ว

การต่อต้านที่สำคัญคือการต่อต้านสิทธิคอมมิวนิสต์ บางที่ตัวท่านและที่ปรึกษาต่างประเทศอื่น ๆ อาจจะช่วยเหลือได้โดยการชูที่จะลาออกจากรัฐบาล พวกเขายังคงกลัวการแทรกแซงจากต่างประเทศ ใดๆ ก็อาจจะให้คำชี้แจงตลอดไปถึงแม้ว่าการแทรกแซงจากต่างประเทศไม่อาจเกิดขึ้นได้เลยก็ตาม^๒

การที่กลุ่มขุนนางเก่าเกรงว่าต่างชาติจะเข้าแทรกแซงหากมีการประกาศใช้เค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม ก็เนื่องจากประเทศอังกฤษและฝรั่งเศสไม่ยินยอมการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ หากมีการประกาศใช้เค้าโครงการเศรษฐกิจซึ่งมีลักษณะเอนเอียงไปทางคอมมิวนิสต์แล้ว อังกฤษและฝรั่งเศสอาจจะไม่พอใจ ดังที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้ทรงตั้งว่า "แต่ว่าประเทศเราต้องเกี่ยวข้องกับประเทศอื่นทั่วไป จะทำอะไรควรต้องระวัง ในเรื่องต่อไป เสมอตัวกับข้าศุข เพราะใคร ๆ ก็หาว่าเราเป็นมอดเชวิค"^๓

^๑ เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๗๕.

^๒ สถาบันไทยคดีศึกษา, ม.ร. F.O.371/17174 Political Situation in Siam.

^๓ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕.

ซึ่งความวิตกกังวลนั้นก็มิใช่เท่านั้นได้ คือ ประเทศมหาอำนาจก็ได้คิดตามการเปลี่ยนแปลง
 ของประเทศไทยตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อให้ทราบว่าจะมีแนวโน้มไปในทาง
 คอมมิวนิสต์หรือไม่ ดังเช่นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น เจ้าหน้าที่หน่วยข่าว
 กรองทหารอังกฤษประจำประเทศไทยได้ส่งรายงานพฤติการณ์ของบุคคลสำคัญ ๆ ในคณะ
 ราษฎรไปยังหน่วยข่าวกรองทหารที่สิงคโปร์ว่ามีบุคคลใดบ้างที่มีแนวโน้มเป็นคอมมิวนิสต์

การที่มหาอำนาจต่างชาติอาจเข้าแทรกแซงเพื่อรักษาสถาปัตยกรรมนโยบายในประเทศไทย
 นั้น ก็เนื่องจากว่าในระยะนั้นทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสต่างก็มีกิจการค้าในประเทศไทยเป็นอัน
 มาก และหากมีการประกาศใช้เค้าโครงการเศรษฐกิจซึ่งรัฐบาลเป็นผู้กระทำเอง
 โดยในที่สุดรัฐบาลจะจัดการให้กิจการนั้น ๆ เป็นของรัฐบาล ก็จะเป็นการกระทบกระเทือน
 ถึงผลประโยชน์ของชาวต่างประเทศในประเทศไทยเป็นอย่างมาก กลุ่มขุนนางจึงเกรงว่า
 มหาอำนาจต่างชาติอาจจะไม่พอใจและเข้าแทรกแซงกิจการในประเทศไทยเพื่อรักษาสถา
 ปัตยกรรมของตน

ปัญหาความขัดแย้งในเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติในคณะรัฐมนตรีมีผล
 สะท้อนอย่างสำคัญต่อกลุ่มคณะราษฎร ดังจะเห็นได้ว่า ในบรรดาผู้ที่คัดค้านการประกาศใช้
 เค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับนี้ มีบุคคลสำคัญของคณะราษฎรรวมอยู่ ๔ คน คือ พระยาทรง
 สूरเดช พระประศาสน์พิทยายุทธ หลวงสินธุสงครามชัย และนายประยูร ภมรมนตรี ใน
 บรรดาสมาชิกคณะราษฎรทั้งสี่คนนี้อาจกล่าวได้ว่า พระยาทรงสूरเดช เป็นบุคคลที่น่าสนใจ
 ศึกษามากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากพระยาทรงสूरเดช เป็นหนึ่งในสามของหัวหน้าคณะราษฎรสาย
 นายทหารบกอาวุโส ที่มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือ เป็นผู้วางแผน
 การยึดอำนาจการปกครองได้เป็นผลสำเร็จ แต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว
 พระยาทรงสूरเดชพร้อมด้วยพระยาฤทธิอัคนย์ พระประศาสน์พิทยายุทธ ได้แตกกลุ่มไปรวม

กับกลุ่มขุนนางเก่าที่คณะราษฎรได้เชิด เชื้อใหม่มาวมเป็นรัฐบาลด้วย ซึ่งสันนิษฐานไปว่ามีสาเหตุมาจาก

๑) ความแตกต่างในค่านิยมของครอบครัวและสังคม พระยาทรงสุรเดชมีลักษณะออกไปทางกลุ่มขุนนางเก่ามากกว่ากลุ่มหัวก้าวหน้า ซึ่งเป็นผู้ก่อการทหารและพลเรือนรุ่นใหม่ โดยการพิจารณาจากชาติกำเนิดที่มีเชื้อสายตระกูลขุนนาง และตัวพระยาทรงสุรเดชเองที่ดำรงตำแหน่งนายทหารอาวุโสในกองทัพกบฏตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อันเป็นลักษณะเดียวกับกลุ่มขุนนาง และแตกต่างจากหลวงประดิษฐมนูธรรมซึ่งมีพื้นเพเป็นชาวบ้านธรรมดาที่เลื่อนฐานะด้วยตัวเองด้วยการเรียนดีเกินจนได้รับทุนไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ และก้าวสู่ตำแหน่งทางการเมืองด้วยการมีส่วนร่วมในกบฏเปลี่ยนแปลงการปกครอง

๒) การแสวงหาอำนาจทางการเมือง การยึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น นับได้ว่าพระยาทรงสุรเดชมีส่วนอย่างสำคัญ ซึ่งพระยาทรงสุรเดชเองก็ตระหนักว่าตนเป็นบุคคลสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ ดังที่ได้บันทึกไว้ในภายหลังว่า ในบรรดานายทหารบกอาวุโสซึ่งเป็นตัวการสำคัญให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเกิดขึ้นนั้น พระยาทรงสุรเดชเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุด เนื่องจาก "พระยา * พหลฯ มอบให้พระยาทรงฯ เป็นผู้คิดและเป็นผู้กระทำการทั้งหมด ท่านเป็นเพียงปฏิบัติตามทุกอย่างที่จะได้มอบให้ทำ ส่วนพระยาฤทธิฯ ก็ไม่สมัครคิดอะไร เช่นกัน พระประศาสน์ฯ ทำทุกอย่างที่จะมอบให้" แต่สมาชิกคณะราษฎรด้วยกันเองและประชาชนโดยทั่วไปกับยกย่องพระยาพหลพยุหเสนาผู้ซึ่ง "ได้อ่านคำประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองและได้อุทิศ โทณแต่งตั้งแต่ขณะนั้นเป็นคนไป" ในฐานะหัวหน้าคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และหลวงประดิษฐมนูธรรมซึ่งมีหน้าที่เพียงแต่ร่างคำประกาศคณะราษฎรและร่างรัฐธรรมนูญ

นรินดี เศรษฐบุตร และชาญวิทย์ เกษตรศิริ, เรื่องเดิม, หน้า ๗๒.

๒) เรื่องเดียวกัน หน้า ๕๑.

กลับเป็นผู้มีบทบาททางการเมืองอันทำให้พระยาทรงสุรเดชไม่พอใจ จึงได้แยกตัวออก เพื่อสร้างฐานอำนาจใหม่ขึ้น

อย่างไรก็ตาม ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ก็เป็นแต่เพียงปัญหาพื้นฐานเท่านั้น ปัญหาที่สำคัญก็คือ โดยส่วนตัวพระยาทรงสุรเดชเองก็ไม่เห็นด้วยกับหลักการในเค้าโครงการเศรษฐกิจอยู่แล้ว จึงทำให้ความแตกแยกครั้งนี้เห็นได้อย่างเด่นชัดยิ่งขึ้น

จากบันทึกของนาย เอช.คริสเตียนเซน ทูว่า

กลุ่มขุนนางรู้สึกว่าการของตนมีกำลังเข้มแข็งพอ ก็ตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่า ถ้าหากจำเป็นแล้วก็จะทำลายล้างความพยายามที่จะก่อให้เกิดความยุ่งยากทั้งหลาย โดยขอความร่วมมือจากกองทหารในต่างจังหวัด ความร่วมมือของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว คณะรัฐบาลได้เปิดเผยความคิดของตนต่อพระยาทรงสุฯ ว่ามีอำนาจอยู่ในมือพอเพียง และอธิบายโดยละเอียดว่าจะเกิดอะไรแก่ประเทศไทย ถ้าหากให้สิทธิพิเศษแก่คอมมิวนิสต์ของพวกหัวก้าวหน้า ซึ่งเป็นผลให้พระยาทรงสุฯ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการกองทัพ ให้คำมั่นว่าจะให้การสนับสนุนแก่กลุ่มขุนนาง เป็นการแสดงว่า พระยาทรงสุรเดชมีความคิดที่จะไม่ยอมรับเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมตั้งแต่ก่อนการประชุมพิจารณากันในวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งในการประชุมครั้งนั้นพระยาทรงสุรเดชก็ได้ไต่ถามพระยามโนปกรณ์นิติธาดาว่า "สิทธิของพระยามโนปกรณ์นิติธาดาที่จะประกาศใช้จะมีอะไร" ทั้ง ๆ ที่พระยามโนปกรณ์นิติธาดามีได้กล่าวในที่ประชุมมาก่อนแล้วว่าตนวางนโยบายเศรษฐกิจในรูปแบบใดซึ่งเป็นการแสดงว่าคงจะมีการตกลงกันมาก่อนแล้วว่าจะคัดค้านหลักการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม และจะมีการวางนโยบายเศรษฐกิจแผนใหม่ขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ สถาบันไทยคดีศึกษา, ม.ธ. F.O.371/17175 Political Situation in Siam.

^๒ "การประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ" อ้างใน เดือน มุนนาค เรื่องเดิม, หน้า ๑๗๖.

จากการพิจารณารายงานการประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติและรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายเศรษฐกิจ จะเห็นได้ว่า พระยาทรงสุรเดชคัดค้านหลักการของหลวงประดิษฐมนูธรรม โดยยึดหลักความคิดของตนเช่นกัน ซึ่งอาจสรุปความคิดเห็นของพระยาทรงสุรเดชในปัญหาเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจได้ว่า

๑. พระยาทรงสุรเดชต้องการให้ประชาชนเห็นถึงผลของการเปลี่ยนแปลงการปกครองว่า รัฐบาลใหม่ได้จัดทำอะไรให้แก่ประชาชนบ้าง โดยประกาศนโยบายเศรษฐกิจระยะสั้นที่อาจปฏิบัติได้ตามที่พระยาทรงสุรเดชได้กล่าวไว้ว่า "เราประกาศแต่สิ่งที่เราทำได้จริง ที่ว่ามีใน ๕ - ๑๐ ปี เพราะราษฎรใจร้อน" ส่วนเค้าโครงการเศรษฐกิจนั้นเป็นแผนระยะยาวซึ่งนอกจากจะปฏิบัติไม่ได้แล้ว ยังอาจก่อให้เกิดความวุ่นวายภายในประเทศอีกด้วย

๒. หลักการรวมที่ดินและรวมแรงงานนั้น พระยาทรงสุรเดชต้องการให้เป็นไปตามความสมัครใจของประชาชน มิให้มีการบังคับกัน ซึ่งข้อคัดค้านนี้อาจเห็นได้จากจดหมายที่หลวงประดิษฐมนูธรรมไปยังพระยาทรงสุรเดชเมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ว่า

หลวงข้าราชการสวัสดิศุโขมาหาแจ้งว่าใต้เท้ามีข้อกำหนดในโครงการเศรษฐกิจของ
ณอยู่ ๓ ประการคือ

๑. ไม่ประสงค์ให้มีการบังคับซื้อที่ดิน คือ ประสงค์ให้ซื้อโดยสมัครหรือโดยขึ้น
ภาษีทางอ้อม

๒. ไม่ประสงค์บังคับให้คนมาเป็นลูกจ้างของสหกรณ์ทั้งหมด คือ ประสงค์ให้เป็น
โดยสมัคร

๓. ประสงค์ให้ทำเป็นส่วน ๆ ตามกำลังของเราที่มันซึ่งจะทำได้

เมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรมให้สัญญาว่าจะยินยอมผ่อนผันตามข้อเสนอของพระยา
ทรงสุรเดชแล้ว พระยาทรงสุรเดชก็ตกลงที่จะให้การสนับสนุนหลักการของหลวงประดิษฐ

^๑ เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๗๒.

^๒ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เล่มที่ ๑๗/๑๗ เรื่องเดิม.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

มธุรกรรม แต่เมื่อกลุ่มขุนนางเกาคัดค้านหลักการของหลวงประดิษฐมนูธรรม และได้มีการถกเถียงกันอย่างรุนแรงเกิดขึ้นนั้น พระยาทรงสุรเดชก็ได้พยายามไกลเกลี่ยให้รอพระยาพลพลพยุหเสนาซึ่งเดินทางไปราชการในทางจังหวัดเข้าร่วมประชุมด้วยเสียก่อนจึงค่อยตกลงกัน แต่ก็ไม่เป็นผลเนื่องจากหลวงประดิษฐมนูธรรมมีท่าทีว่าจะไม่ยอมรับฟังคำแนะนำของรัฐมนตรีอื่น ๆ ที่ขอให้มีการเปลี่ยนแปลงหลักการบางอย่างในเค้าโครงการเศรษฐกิจ ดังนั้นเมื่อมีการลงมติว่าจะรับเค้าโครงการเศรษฐกิจเป็นนโยบายของรัฐบาลหรือไม่ พระยาทรงสุรเดชจึงลงมติไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับนี้

ส่วนสาเหตุที่พระประศาสน์พิทยายุทธ หลวงสินธุสงครามชัย และนายประยูร ภมรมนตรี คัดค้านเค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับนี้อาจพิจารณาเหตุผลของแต่ละบุคคลได้ว่า

พระประศาสน์พิทยายุทธ เป็นผู้ที่มีนัยยะอยู่ในตัวพระยาทรงสุรเดช เป็นอันมาก จึงมักจะคล้อยตามความคิดเห็นของพระยาทรงสุรเดชอยู่เสมอ

หลวงสินธุสงครามชัย เป็นน้องชายของพระยาราชวังสัน ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และมีบทบาทอย่างสำคัญในการคัดค้านหลักการของหลวงประดิษฐมนูธรรมในครั้งนี้ การที่หลวงสินธุสงครามชัยมีความเห็นสอดคล้องกับกลุ่มขุนนางเกา เช่นนี้ ก็เป็นเหตุให้กลุ่มขุนนางเกาได้กำลังสนับสนุนจากทหารเรือด้วย

นายประยูร ภมรมนตรี เป็นผู้ที่อยู่ในแวดวงกลุ่มขุนนางเกา จึงให้การสนับสนุนแก่พระยามโนปกรณนิติธาดา

จากการศึกษาปัญหาเค้าโครงการเศรษฐกิจในส่วนที่เกี่ยวกับคณะราษฎรอาจสรุปได้ว่า การแตกกลุ่มภายในคณะราษฎร เป็นเหตุให้กลุ่มขุนนางคัดค้านการประกาศใช้เค้าโครงการเศรษฐกิจได้เป็นผลสำเร็จ โดยลำพังกลุ่มขุนนางเองแล้วก็ไม่มีอำนาจหรือเสียงต่อรองเพียงพอที่จะคัดค้านหลวงประดิษฐมนูธรรมได้อย่างแข็งขัน แต่เมื่อมีบุคคลสำคัญในคณะ

ราษฎรอย่างเช่นพระยาทรงสุรเดชและหลวงสินธุสงครามชัยเป็นพรรคพวกด้วยแล้ว ก็ยอม
 ใต้อำนาจทหารภายใต้การบังคับบัญชาของนายทหารทั้งสองมาเป็นเครื่องมือสนับสนุนฐานะ
 ของตน ซึ่งพระยามโนปกรณนิติธาดาเองก็หวังพึ่งกองทหารเหล่านี้เพื่อระงับความวุ่นวายที่
 อาจเกิดขึ้น ดังที่พระยาภิรมย์ภักดีได้แจ้งแก่ เซอร์ โจเซฟ ทรอสบี เอกอัครราชทูต
 อังกฤษประจำประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ เกี่ยวกับความวุ่นวายใน
 ปัญหาเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจว่า ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณประจำ
 ปี ๒๔๗๖ ในวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น รัฐบาลได้แจ้งแก่หลวงประดิษฐมนูธรรมว่า
 จะมีการตรวจคนอาชญากรเป็นกองเขาอยู่ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรและถ้ามีการต่อต้านใด ๆ เกิด
 ขึ้น หรือได้รับการขัดขวางในรัฐสภา ก็จะถูกสภาในที่นี้โดยจะประกาศพระราชกฤษฎีกา
 ไขรัฐธรรมนูญ ทั้งโดยอ้างว่า ทหารบกยอดละ ๕๐ และทหารเรือทั้งหมดจะให้การสนับสนุน
 แก่กลุ่มขุนนาง การที่พระยามโนปกรณนิติธาดามีกำลังทหารหนุนหลังและสามารถดำเนิน
 นโยบายแข็งกร้าวต่อหลวงประดิษฐมนูธรรมในปัญหาเค้าโครงการเศรษฐกิจนี้ เป็นเหตุให้
 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมัครพรรคพวกของหลวงประดิษฐมนูธรรมไม่พอใจ
 และรวมตัวเพื่อหาหนทางล้มรัฐบาลโดยวิธีต่างในระบบรัฐสภาต่อไป

ในเวลาเดียวกันนั้น ก็มีเหตุให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่พอใจรัฐบาลเกี่ยวกับการ
 การที่รัฐบาลมีคำสั่งห้ามข้าราชการทหาร พลเรือน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นสมาชิก

จากหลักฐานสถาบันไทยคดีศึกษา, ม.ช. F.O.371/17175 Political Situation
 in Siam อ้างว่า ในตอนบ่ายของวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ พระยามโนปกรณนิติ-
 ธาดาและพระยาราชวังสันได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อทูลทวงลงพระ-
 ปรมาภิไธยในพระราชกฤษฎีกายกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

๒๕
 เรื่องเดียวกัน.

สมาคมการเมือง และกำหนดให้สมาคมคณะราษฎร เปลี่ยนวัตถุประสงค์เสียใหม่ให้เกี่ยวข้องกับทางการเมือง ตามมติของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๕

ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงโจมตีรัฐบาลว่าละเมิดมาตรา ๑๔ ของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติว่า "บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการร่างกาย เคหะสถาน ทรัพย์สิน การพูด การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษา การประชุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งพรรคการเมือง การอาชีพ ทั้งนี้ภายในขอบเขตที่การบังคับของกฎหมาย" และในที่สุดก็มีการลงมติให้ออกเป็นกฎหมายก่อน จึงใช้บังคับได้ด้วยคะแนนเสียง ๓๓ : ๑๑ อันเป็นเหตุให้คณะรัฐมนตรีต้องประชุมพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องนี้อีกครั้งหนึ่ง

ปัญหาความขัดแย้งในเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ตลอดจนความภาคภูมิใจในบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเรื่องการห้ามขาราชการประจำ เขาเป็นสมาชิกสมาคมการเมือง เป็นเหตุให้พระยามโนปกรณนิติธาดาเกรงจะเกิดเหตุร้ายขึ้นในสภาผู้แทนราษฎร ด้วยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางคนพลบเข้าในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้นในการประชุมพิจารณาพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี ๒๔๗๖ เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ พระยามโนปกรณนิติธาดาจึงได้ขอความร่วมมือจากพระยาทรงสุรเดช ให้ทหารทำการตรวจคนอาวุธสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนก่อนเข้าสู่ที่ประชุม อันเป็นเหตุ

^๑ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๕.

^๒ "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๘ หน้า ๕๕๖ วันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕.

^๓ สถาบันไทยคดีศึกษา, ม.ช.F.O.371/17176 Political Situation in Siam.

ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่พอใจเป็นอย่างมาก และได้อภิปรายโจมตีพระยามโนปกรณ์นิติธาดาว่าละเมิดอำนาจประธานสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยภายในสภาผู้แทนราษฎร

การที่รัฐบาลถูกอภิปรายโจมตีในสภาผู้แทนราษฎร ประกอบกับการที่มีแนวโน้มว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นพรรคพวกของหลวงประดิษฐมนูธรรมอาจเสนอให้มีการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติอีกครั้งหนึ่ง เพื่อจะได้มีการลงมติประกาศใช้เป็นนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล เป็นเหตุให้พระยามโนปกรณ์นิติธาดาเริ่มไม่แน่ใจในเสถียรภาพของตนเอง จึงได้ตัดสินใจทำการยุบสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖

ในวันเดียวกันนี้ พระยามโนปกรณ์นิติธาดาได้จัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่บุคคลในคณะรัฐมนตรีชุดเดิม ยกเว้นหลวงประดิษฐมนูธรรม นายแนบ พหลโยธิน นายควั ลพานุกรม และพระยาประมวญวิชาพูล มิได้เข้าร่วมในคณะรัฐบาลด้วย

อนึ่ง ในเวลาใกล้เคียงกันคือ ในวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ หลวงประดิษฐมนูธรรมก็เดินทางออกนอกประเทศ โดยรัฐบาลทำสัญญาจะจ่ายเงินให้ปีละ ๑,๐๐๐ ปอนด์ (ประมาณ ๑๑,๐๐๐ บาท) โดยรัฐบาลออกแถลงการณ์ว่า หลวงประดิษฐมนูธรรมเดินทางไปศึกษาต่อในต่างประเทศ

สำหรับรัฐมนตรีคนอื่น ๆ พระยามโนปกรณ์นิติธาดาก็พยายามกำจัดออกจากวงการเมืองด้วยเช่นกัน ดังเช่นพระยาประมวญวิชาพูล ผู้ซึ่งให้การสนับสนุนแก่หลวงประดิษฐมนูธรรมนั้น คณะรัฐมนตรีได้ประชุมตกลงกันว่า "พระยาประมวญวิชาพูลเป็นผู้มีความเห็นขัดกับ

รัฐบาลในเรื่องโครงการ เศรษฐกิจอยู่มากตลอดมา และเวลานี้เป็นอุปนายกสภากรรมการ
กลางจัดการลูกเสือแห่งประเทศไทยจึงไม่เหมาะ^๑ ที่ประชุมตกลงให้ย้ายพระยาประมวญ
วิชาพูลไปรับราชการในตำแหน่งหัวหน้าแผนกสถิติและรายงาน

การที่พระยามโนปกรณนิติธาดาดำเนินการกวาดล้างศัตรูทางการเมือง โดยมี
กำลังทหารภายใต้การบังคับบัญชาของพระยาทรงสุรเดช ให้การสนับสนุนอยู่ ก็เป็นผลให้
รัฐบาลชุดพระยามโนปกรณนิติธาดามีฐานะมั่นคงพอสมควร

สำเนาพยานหลักฐาน

ในวันที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ พระยาพลพลพยุหเสนา พระยาทรงสุรเดช
พระยาฤทธิอัคเนย และพระประศาสน์พิทยายุทธ ก็ไต่กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง
รัฐมนตรี และตำแหน่งทางการทหาร โดยอ้างว่าได้รับราชการตรากตรำมาครบ ๑ ปีแล้ว
สุขภาพไม่ค่อยดีเจ็บป่วยอยู่เนือง ๆ จึงมีพระบรมราชโองการอนุญาตให้

นายพันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา ผู้บัญชาการทหารบก

นายพันเอก พระยาทรงสุรเดช ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธการ และรั้ง
ตำแหน่งเจ้ากรมยุทธการทหารบก

นายพันเอก พระยาฤทธิอัคเนย ผู้บังคับการทหารปืนใหญ่

นายพันโท พระประศาสน์พิทยายุทธ เจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก

ลาออกจากตำแหน่งตั้งแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖

สาเหตุที่สี่นายทหารบกอาวุโสลาออกในครั้งนี้นี้ยังไม่เป็นที่ทราบแน่ชัด แต่อาจ
สันนิษฐานเหตุผลของแต่ละบุคคลได้ดังต่อไปนี้คือ

^๑ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๓/๒๔๗๖ วันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖.

^๒ เสถียร ลายลักษณ์ (ผู้รวบรวม), ประชุมกฎหมายประจำศก ปี ๒๔๗๖ เล่ม ๔๖

๑. พระยาทรงสุรเดช

๑) เป็นกตทางการ เมืองของพระยาทรงสุรเดชที่ตองการลวงพระยาพลพลพยุหเสนาให้ลาออกจากตำแหน่ง โดยการลาออกเพื่อให้พระยาพลพลพยุหเสนาลาออกตาม และเมื่อพระยาพลพลพยุหเสนาหม่อมอำนาจทางการเมืองแล้ว พระยาทรงสุรเดชหวังที่จะได้เข้ามาอำนาจในภายหลัง จึงมีหลักฐานปรากฏในคำพิพากษาศักดิ์กัญ ๒๔๘๑ ว่า

เหตุที่พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์ และพระประศาสน์พิทยายุทธ ลาออกนั้น ในชั้นแรกพระยาพลพลพยุหเสนาไม่ทราบเหตุผล ภายหลังจึงทราบว่า เป็นกลอุบายอย่างหนึ่ง คือ เมื่อพระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์ และพระประศาสน์พิทยายุทธ ลาออกแล้ว พระยาพลพลพยุหเสนาจะได้ลาออกตามไปด้วย เพื่อให้อำนาจนั้นตกไปอยู่กับพระยามโนปกรณนิติธาดา แล้วจะได้วิธีการกระทำให้อำนาจการปกครองกลับไปตามเดิม

หลักฐานข้างต้นบ่งให้เห็นว่า ถ้าพระยามโนปกรณนิติธาดาสามารถกุมอำนาจได้ แล้ว พระยาทรงสุรเดชผู้ซึ่งแยกตัวออกจากกลุ่มคณะราษฎรไปสนิทสนมกับพระยามโนปกรณนิติธาดาก็ย่อมมีตำแหน่งหน้าที่สำคัญในคณะรัฐบาลด้วย

๒) หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ไททรงเลาแก่ เซอร์จอห์น ซิมมอน (Sir John Simon) เอกอัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทยขณะนั้นว่า สาเหตุที่แท้จริงในการลาออกของนายทหารทั้งสี่คนนี้ คือ ทหารบกบางหน่วยไม่ชอบพระยาทรงสุรเดช พระยาพล ๑ จึงได้แจ้งแก่พระยาทรงสุรเดชโดยตรงว่า หากพระยาทรงสุรเดชไม่ลาออกจากตำแหน่งจะถูกลอบสังหาร พระยาทรง-

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เล่มที่ ๔/๒๔, เรื่อง สำเนาคำพิพากษาศักดิ์

สุรเดชจึงเชื่อนำกล่าวในหนังสือพิมพ์ ซึ่งการลาออกของนายทหารอีก ๓ คน ก็เป็นไปตาม สัญญาที่ใดทำไว้ร่วมกัน

๓) ข้อสันนิษฐานของ ดร.วัช มกรพงษ์ กล่าวว่า หลังจากที่พระยาทรง-
สุรเดชสามารถกำจัดหลวงประดิษฐมนูธรรมออกไปจากวงการเมืองได้แล้ว พระยาทรง
สุรเดชก็เริ่มเบียดเบียนชีวิตทางการเมือง เนื่องจากประชาชนโดยทั่วไปไม่พอใจในการ
กระทำของกลุ่มขุนนางเก่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปิดสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนั้น
พระยาทรงสุรเดชยังมีความรู้สึกผิดหวังกับกลุ่มขุนนางเก่าที่ตนเคยให้ความร่วมมือว่ามุ่ง
แสวงหาอำนาจทางการเมืองเพียงอย่างเดียว จึงคิดลาออกจากตำแหน่งทางการเมือง^๒

ข้อสันนิษฐานทั้ง ๓ ข้อข้างต้นนี้ อาจพิจารณาได้ว่า ข้อที่ ๒ เป็นข้อที่พอจะเชื่อถือ
ได้ความจะเป็นต้นเหตุที่ทำให้พระยาทรงสุรเดชลาออก ทั้งนี้เนื่องจากข้อที่ ๑ นั้น อ้าง
จากหลักฐานที่สร้างขึ้นในคราวพิจารณาคดีกบฏ เมื่อปี ๒๔๘๑ ซึ่งกล่าวหาว่าพระยาทรงสุรเดช
คิดก่อการกบฏเพื่อโค่นล้มรัฐบาลหลวงพิบูลสงครามซึ่งเป็นคู่แข่งทางการเมืองของพระยา-
ทรงสุรเดช ดังนั้นจึงอาจมีการปิดเบือนข้อมูลเพื่อหวังผลประโยชน์ทางการเมือง
ส่วนข้อที่ ๓ ก็เป็นการสันนิษฐานโดยไม่มีหลักฐานอ้างอิง เมื่อเปรียบเทียบกับข้อที่ ๒ ซึ่ง
เอกอัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทยได้ส่งรายงานสถานการณ์เกี่ยวกับประเทศไทย
ไปยังกระทรวงการต่างประเทศโดยอ้างแหล่งข่าวจากหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ
ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวงการเมืองด้วย

สถาบันไทยคดีศึกษา ม.ธ. F.O.371/17175 Political Situation
in Siam.

^๒ Thawatt Makarapong, op. cit., p.186.

๒. พระยาพลพลพยุหเสนา

ส่วนสาเหตุที่ทำให้พระยาพลพลพยุหเสนาลาออกจากตำแหน่งทางการเมืองนั้น นอกจากเป็นการลาออกตามพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ยังอาจเนื่องมาจากหลักฐานที่ใคอาจไฉฉวนั้น ยังอาจเนื่องมาจาก

๑) พระยาพลพลพยุหเสนาหวังว่า เมื่อนครราชบุรีมั่งคั่งลาออกจากตำแหน่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงคัดค้านและจะทรงเรียกไปสอบถามถึงสาเหตุของการลาออกครั้งนี้ ซึ่งพระยาพลพลพยุหเสนาจะไดกราบทูตถึงเรื่องราวที่ต้นประสงคจะให้พระองค์ใดทรงทราบ ตามหลักฐานคำพิพากษาศาลพิเศษคดีกบฏ ๒๔๘๑ กล่าวว่า "การที่พระยาพลพลพยุหเสนาลาออกครั้งนี้เนื่องมาจากของพระทัยพระปกเกล้า ๆ ว่า ถ้าไม่เห็นควยคงจะรับสั่งเรียกไปสอบถาม จะได้เล่าเรื่องราวให้ฟัง" ✓

๒) ส่วนเอกสารรายงานการเมืองของเซอร์จอห์น ไชมอน อ้างว่า ในวันต่อมา คือ วันที่ ๑๔ [เดือนมิถุนายน] นั้น พระยาตรีวิศาลฯ แจงแก่ข้าพเจ้า (และพระยามโนฯ แจงแกมิสเตอร์แบกสเตอร์) ว่า สาเหตุที่แท้จริงของการลาออกซึ่งไม่อาจให้ทราบโดยทั่วกันได้ คือ พระยาพลฯ ประสงค์ที่จะให้หลวงประดิษฐฯ ซึ่งพระยาพลฯ ไม่ยอมเชื่อว่าเป็นคอมมิวนิสต์กลับสู่ประเทศไทย แต่ไม่อาจชักจูงให้นายทหารอีก ๓ คน คลอยตามได้ ดังนั้นนายทหารทั้ง ๔ จึงตกลงกันจะปฏิบัติตามสัญญาที่ได้ตกลงกันไว้ว่าหากคนใดคนหนึ่งลาออกจากราชการจะลาออกพร้อมกันทั้ง ๔ คน

^๑ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เล่มที่ ๔/๒๔ เรื่องเดิม.

^๒ สถาบันไทยคดีศึกษา, ม.ธ. F.O. 371/17175 Political Situation in Siam.

จากหลักฐานทั้ง ๒ ข้อข้างต้น อาจพิจารณาในแง่ที่ว่า พระยาพหลพลพยุหเสนา อาจจะต้องการลอบพระทัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าจะทรงเห็นความสำคัญ ของตนหรือไม่ ถ้าพระองค์ทรงเห็นความสำคัญแล้วก็จะทรงถามถึงสาเหตุการลาออก ซึ่ง พระยาพหลพลพยุหเสนาจะได้อธิบายหาหนทางช่วยเหลือหลวงประดิษฐมนูธรรมให้กลับเข้า ประเทศเป็นการตอรองกับการลาออกของตน

๓. พระยาถวิธอินเญและพระประศาสน์พิทยายุทธ

เหตุผลของพระยาถวิธอินเญและพระประศาสน์พิทยายุทธนั้น เข้าใจว่า เป็นการลาออกตามพระยาทรงสุรเดชมากกว่าจะเป็นเหตุผลเฉพาะตัว ทั้งนี้เพราะบุคคล ทั้งสองมีความเชื่อในความเป็นผู้นำของพระยาทรงสุรเดช เนื่องจากยังคงระลึกถึงการที่ พระยาทรงสุรเดชได้ชักชวนให้เขาร่วมทำการ เปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ซึ่งสำเร็จลงได้อย่างงดงาม อันเป็นเหตุผลให้ได้เลื่อนฐานะขึ้นดำรง ตำแหน่งสำคัญในคณะรัฐบาล

ถึงแม้ว่าเหตุผลของการลาออกครั้งนี้จะไม่กระจ่างชัดนัก แต่ก็สรุปได้ว่าเป็น เหตุการณ์อีกครั้งหนึ่งที่แสดงถึงค่าของความซัดแย้งภายในคณะราษฎร คือ ความซัดแย้ง ระหว่างพระยาพหลพลพยุหเสนา กับพระยาทรงสุรเดชผู้นำฝ่ายนายทหารอาวุโส ยิ่งกว่า นั้นยังแสดงว่าอิทธิพลของกลุ่มคณะราษฎรได้ลดน้อยลงจากเดิม ทั้งนี้จะเห็นได้จากกรณีที่ พระยาศรีวิศาลวาจาได้กล่าวกับเซอร์จอห์น ไชมอน ว่า นายทหารอาวุโสทั้งสี่ได้หมด อิทธิพลแล้ว และได้แสดงความมั่นใจอย่างเต็มที่ว่ารัฐบาลอาจดำเนินงานต่อไปได้โดย ไม่มีนายทหารทั้งสี่นี้รวมในคณะรัฐบาลด้วย^๒

อาจกล่าวได้ว่าภายหลังจากที่สี่นายทหารลาออกแล้ว กลุ่มขุนนางเก่าสามารถกุม อำนาจทางการเมืองไว้ได้อย่างเต็มที่ สมาชิกคณะราษฎรที่ยังคงรวมอยู่ในรัฐบาลก็มี

^๑ Thawatt Makarapong, *op. cit.*, pp. 184 - 185.

^๒ สถาบันไทยคดีศึกษา, ม.ธ. F.O. 371/17175 Political Situation in Siam.

แห่งหลวงพิบูลสงครามและหลวงศุภชลาศัย ผู้ซึ่งพระยามโนปกรณนิติธาดาเห็นว่า เป็นเพียง นายทหารชั้นผู้น้อยที่ไม่มีอิทธิพลทางการเมืองแต่อย่างใด ส่วนหลวงสินธุสงครามชัยและ นายประยูร ภมรมนตรี นั้น ก็เป็นผู้ที่มีความเห็นตรงกับฝ่ายพระยามโนปกรณนิติธาดาใน ปัญหาเรื่องนโยบายเศรษฐกิจแห่งชาติ อันนับได้ว่าเป็นพรรคพวกเดียวกับฝ่ายรัฐบาล

รัฐประหาร ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๒

ภายหลังจากที่พระยาพหลพลพยุหเสนา พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์ และพระประศาสน์พิทยายุทธ ลาออกได้เพียง ๒ วัน ต่อมาในวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๒ ก็ได้เกิดการรัฐประหารขึ้น โดยมีพระยาพหลพลพยุหเสนา หลวงพิบูลสงคราม และหลวงศุภชลาศัย เป็นหัวหน้าในการรัฐประหารครั้งนี้ คณะรัฐประหารได้ออกแถลง การณถึงสาเหตุของการทำรัฐประหารครั้งนี้ว่า ด้วยคณะรัฐมนตรีที่บริหารราชการแผ่นดิน ทำไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ โดยการเปิดสภาผู้แทนราษฎรและงคิไซรัฐธรรมนูญ คณะรัฐ ประหารจึงได้ดำเนินการ เพื่อให้มีการ เปิดสภาผู้แทนราษฎรดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ อันเป็นการอ้างข้อผิดพลาดของพระยามโนปกรณนิติธาดา และเป็นการแสดงให้ประชาชน เห็นว่า การทำรัฐประหารครั้งนี้ก็เพื่อสร้างไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่ สาเหตุที่นอกเหนือจากที่ไดกล่าวอ้างไว้แล้ว ก็คือ คณะรัฐประหารซึ่งแท้จริงแล้วได้แก่ กลุ่มคณะราษฎรนั้น ได้พิจารณาเห็นว่ากลุ่มขุนนางกำลังมีอิทธิพลทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น และอาจจะหวนกลับไปปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งจะเป็นอัน ตรายต่อกลุ่มคณะราษฎรซึ่ง เคยได้ยึดอำนาจทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ดังในหลัก

พระยาพหลพลพยุหเสนา เข้าร่วมในการรัฐประหารครั้งนี้ตามคำขอรองของ หลวงพิบูลสงคราม ผู้ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการรัฐประหารอย่างแท้จริง เพื่อเป็นการหาเสียง สนับสนุนจากบุคคลทั่วไป ในฐานะที่พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นผู้ดำเนินการ เปลี่ยนแปลง การปกครอง.

ฐานคำพิพากษาศาลพิเศษคดีกบฏ ๒๔๘๑ กล่าวว่า

เมื่อพระยาพหลพลพยุหเสนาลาออกจากราชการแล้ว ใ้มีตำรวจมาล้อมอยู่รอบ ๆ บ้าน เพื่อกิจจะทำร้ายพระยาพหลพลพยุหเสนา... ในที่สุดพระยาพหลพลพยุหเสนาจึงได้ไปตามหลวงพิบูลสงครามมาและเล่าเรื่องที่ถูกกล่าวแล้วให้ฟัง หลวงพิบูลสงครามวาทูเรื่องทั้งหมดแล้ว รับว่าจะช่วยและขอให้พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นผู้นำยึดการปกครองอีกครั้งหนึ่ง ขึ้นแรกพระยาพหลพลพยุหเสนาไม่ยอมรับ เพราะได้รับปากไว้กับพระยาทรงสุรเดชแล้ว แต่หลวงพิบูลสงครามอ่อนนวยท้อขอให้พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นผู้นำอีกครั้งหนึ่ง เกิด พระยาพหลพลพยุหเสนาจึงรับว่าจะเป็นผู้นำ โดยเห็นว่า เป็นการป้องกันตัว

✓ รัฐประหารครั้งนี้เป็นผลให้รัฐบาลชุดพระยามโนปกรณนิติธาดาต้องลาออกตามคำสั่งของพระยาพหลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะรัฐประหาร และในวันเดียวกันนี้ พระยาพหลพลพยุหเสนาก็มีหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งประทับอยู่ ณ พระราชวังไกลกังวล หัวหิน เกี่ยวกับเรื่องการยึดอำนาจให้ทรงทราบ โดยอ้างความประสงค์ที่จะให้เปิดสภาผู้แทนราษฎร ต่อมาในวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ เจ้าพระยาพิชัยญาติ ประธานสภาผู้แทนราษฎร ก็ได้เดินทางไป ณ ที่ประทับ พระราชวังไกลกังวล หัวหิน เพื่อกกราบบังคมทูลพระกรุณาให้เปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรตามที่สมาชิกแห่งสภาผู้แทนราษฎร ๒๖ คน ได้นัดร้องมา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงอนุญาตให้เปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้

ในวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ใ้มีประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งพระยาพหลพลพยุหเสนาให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในโอกาสนี้พระยาพหลพลพยุหเสนาได้แถลงในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรว่าจะดำรงตำแหน่งอยู่เพียง ๑๐ - ๑๕ วัน ดังนั้นในวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ พระยาพหลพลพยุหเสนาก็ได้มีหนังสือกราบบังคม

พูดขอพระบรมราชานุญาตลาออกจากตำแหน่ง โดยอ้างว่าไม่มีความสามารถพอที่จะเป็นผู้นำประเทศได้ อีกทั้งยังดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งนอกจากจะมีภาระกิจมากแล้วยังทำให้เป็นที่ครหาว่าปกครองควมอำนาจทหาร แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงอนุญาตให้ลาออก ด้วยทรงมีพระราชดำริว่าไม่ใช่สาเหตุที่สำคัญเท่ากับคุณสมบัติของพระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับความวางใจจากประชาชน และสามารถประสานความสามัคคีต่อกัน อันเหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกเมื่อ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้อนุมัติร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมนายทหารที่ทำการรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลเดิม และออกพระราชบัญญัติยกเลิกพระราชกฤษฎีกาที่โปรดประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ด้วย

เป็นที่น่าสังเกตว่า คณะรัฐมนตรีชุดใหม่ พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์ และพระประศาสน์พิทยายุทธ มิได้รวมรัฐบาลด้วย ถึงแม้ว่าพระยาพหลพลพยุหเสนาจะได้ขอเชิญให้พระยาทรงสุรเดช เขาร่วมในคณะรัฐบาลด้วยก็ตาม

หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับประเทศไทย

รัฐบาลชุดใหม่มีดำริให้เรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรม ผู้ซึ่งเดินทางออกนอกประเทศตั้งแต่วันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ กลับเขาร่วมรัฐบาล ดังนั้นเมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรม โทรเลขแจ้งมาว่าขออนุญาตเดินทางมาส่งภรรยาที่สิงคโปร์ เนื่องจากเจ็บป่วย และไม่สามารถทนอากาศหนาวได้ ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้มีมติว่า ถ้าหลวงประดิษฐมนูธรรมยินยอมดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลแล้วก็ให้กลับประเทศไทยได้ ต่อมาในวันที่ ๒๒

^๑ไปรคภูรายละเอียดในบทที่ ๔

^๒รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๑๕/๒๔๗๖ วันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ.

สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ พระยาอภิบาลราชไมตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
 ก็ได้เสนอสำเนาโทรเลขของหลวงประดิษฐมนูธรรมที่ตอบรับว่าจะดำเนินตามนโยบายของ
 รัฐบาลต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ดังนั้นที่ประชุมจึงตกลงให้หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร
 วรรณวรรณ และหลวงข้าราชการสวัสดิ์ เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อ
 กราบบังคมทูลขอพระมหากรุณาให้เรียกหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับจากต่างประเทศและขอ
 พระราชทานแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีด้วย

ความคิดที่จะให้มีการกราบบังคมทูลฯ ให้เรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับนั้น
 ส่วนหนึ่งอาจมาจากข้อเสนอของนายมังกร สามเสน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑
 ผู้ซึ่งมีหนังสือถึงพระยาพลพลพยุหเสนาเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ มีใจความ
 ตอนหนึ่งว่า

ข้าพเจ้าขอแสดงความเห็นว่า การเรียกหลวงประดิษฐ์ฯ กลับนั้นควรที่จะแนะนำ
 ให้เป็นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียก
 กลับเพื่อให้หลวงประดิษฐ์ฯ และราษฎรทั้งประเทศเห็นพระมหากรุณาธิคุณของพระ-
 บาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อหลวงประดิษฐ์ฯ กลับมาแล้วให้เขาเฝ้า
 ทูลละอองธุลีพระบาทรับสนองพระบรมราชโองการ ดังนี้จะงามมาก... ถ้าท่านเห็น
 ชอบด้วย ขอให้เพิ่มความขียนกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีมีมติให้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า-
 อยู่หัว หลวงข้าราชการสวัสดิ์ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี ก็ได้ทูลเกล้าฯ ถวายสำเนา
 จดหมายของหลวงประดิษฐมนูธรรมที่มีถึงพระยาทรงสุรเดช ฉบับลงวันที่ ๒๕ มีนาคม
 พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งมีข้อความขอมอบตนและยอมเปลี่ยนแปลงหลักการในเค้าโครงการ
 แพร่ชุกิจแห่งชาติตามคำขอรองของพระยาทรงสุรเดชที่ว่า

- ๑. ไม่ประสงค์ให้มีการบังคับซื้อที่ดิน คือ ประสงค์ให้ขอโดยสมัครหรือโดยขึ้น
ภาษีทางอ้อม
- ๒. ไม่ประสงค์บังคับให้คนมาเป็นลูกจ้างของสหกรณ์ทั้งหมด คือ ประสงค์ให้
เป็นโดยสมัคร
- ๓. ประสงค์ให้ทำเป็นส่วน ๆ ตามกำลังของเราที่สิ่งซึ่งทำได้

พร้อมกันนี้ก็ได้พูดเถลไถล ๆ ถวายคำวิจารณ์ของหลวงประดิษฐมนูธรรม ที่จะปฏิบัติ
ตามร่างจุดมุ่งหมายของคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวกับการ โภคกิจ ๒ ประการที่ว่า

- ๑. รักษาประโยชน์ของชนทุกชนทุกเหล่า และสมานประโยชน์นั้นให้กลมกลืนกัน
โดยให้ชนทุกชนทุกเหล่าช่วยกันบำรุง เศรษฐกิจของชาติ
- ๒. ให้ที่ดินของประเทศที่ยังว่างเปล่าอยู่มากเป็นประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ
ขึ้น
- ๓. ให้ราษฎรมีช่องทางประกอบเลี้ยงชีพโดยชอบทั่วหน้ากัน
- ๔. ให้คนไทยเลื่อมใสในการกสิกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรม โดยวิธี
ที่รัฐบาลให้ความสะดวก ความช่วยเหลือ การฝึกฝน การรวมมือ และการควบคุมเท่า
ที่จำเป็น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการนั้น ๆ ใดรับผลเต็มที่ ๆ ตนควรได้ และมีสุขภาพ
ความหนักในหนี้สินที่มีอยู่ให้เบาบางลง
- ๕. ให้สินค้าขาออกของประเทศมีมากอย่าง และมีปริมาณเพิ่มขึ้น
- ๖. ให้ฐานะการ เป็นอยู่ของคนไทย เข้มแข็งขึ้นเป็นขั้น ๆ เป็นสำคัญไป

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้มีพระราชกระแสตอบในวันที่ ๒๕
สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ความว่า

สำเนาพระราชกระแส

หนังสือของหลวงประดิษฐฯ ๑ นี้มีข้อความตอน ๑ ที่ยังอาจทำให้เป็นที่หวาดหวั่น
ของประชาชนได้ในเรื่องสิทธิในการยึดถือที่ดิน คือ ความในข้อ ๑ ตอนท้ายที่ว่า
"หรือขึ้นภาษีทางอ้อม" ซึ่งยอมเข้าใจว่าตามวิธีนั้นรัฐบาลยังมีความประสงค์ให้ที่ดินทั้ง

๑ เรื่องเดียวกัน.

๒ เรื่องเดียวกัน.

หมคตกมา เป็นของรัฐบาล เช่น กำหนดค่าที่ดินไว้สูงลิบ หรือกำหนดค่านาส่ง เช่น ๕๐ - ๕๐ บาท เป็นต้น เจ้าของที่ดินหรือชาวนายอมไม่สามารถจะเสียภาษีอันสูงนั้นได้ และผลสุดท้ายก็ต้องนำที่ดินขายให้แก่รัฐบาล หรือยกให้ แทนเงินภาษีที่ตนไม่มีจะเสีย และถ้าไม่เสียภาษีรัฐบาลก็ยึดทรัพย์ได้ ทั้งนี้เป็นการ บีบบังคับ ซึ่งราชการยิ่งกว่าบังคับซื้อเสียอีก วิธีการเช่นนี้เป็นความจำใจของคณะโซเชี่ยลิสต์อย่างแรง และกระตือรือร้นไปในทางคอมมิวนิสต์เหมือนกัน ถ้าใช้วิธีการอย่างนี้ก็ไม่มีที่นาเป็นของตัวเองใดเลย และจำเป็นที่จะต้องเขามารับจ้างทำงานในสหกรณ์ ความมั่นคงของหลวงพระวิหาร ๗ ในข้อ ๒ ก็ไม่มีประโยชน์อะไรเลย ข้อ ๓ เป็นอันใช้ได้ แต่ไม่สำคัญนัก

ข้าพเจ้ามีความเสียใจที่คำรับรองเช่นนี้ยังไม่ทำให้ข้าพเจ้า "สิ้นสงสัย" ว่าจะใช้วิธีการ เศรษฐกิจแบบโซเชี่ยลิสต์อย่างแรง

ในร่างจุดความมุ่งหมายของคณะรัฐมนตรีที่ร่างขึ้นนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่ายิ่งกว้างมาก และยิ่งเปิดทางให้ดำเนินการแบบโซเชี่ยลิสต์อย่างแรงได้ก็ ไม่หมคกังวลในเรื่องสิทธิในการยึดที่ดินและในเรื่องไม่บังคับให้ทำงานให้รัฐบาล (forced labour) เห็นว่าควรตงข้อ ๑ - ๒ ไว่ดังนี้.-

ข้อ ๑. รัฐบาลจะไม่ยึดสิทธิของประชาชนในการจับจองและยึดถือที่ดินเป็นของตัวเองในทางตรงหรือทางอ้อม แต่อาจวางระเบียบการจับจองเสียใหม่เพื่อการจับจองที่ว่างเปล่า เป็นระเบียบเรียบร้อยยิ่งขึ้น สิทธิการซื้อขายคงเป็นไปตามเดิม รัฐบาลควร encourage small - holdings [สนับสนุนให้ประชาชนมีที่ดินขนาดเล็ก] ที่เจ้าของทำเอง จะจัดสหกรณ์ขึ้นช่วยเหลือบางกัควร

ข้อ ๒. รัฐบาลจะไม่ใช้วิธีบังคับคนให้ทำงานเพื่อรัฐบาลหรือสหกรณ์หรือบริษัทใด ๆ หรือโรงงานของรัฐบาล เว้นแต่บางคราวที่จำเป็นและเป็นเวลาที่กำหนดคนอยู่ และโดยเสียค่าจ้างให้ตามสมควร (มีพระราชบัญญัติเกณฑ์จางเป็นตัวอย่างแล้ว)

ทั้งนี้เห็นความเห็นของข้าพเจ้า ซึ่งถ้ารัฐบาลเห็นด้วยจะต้องรับมติชอบและรับเอาเป็นของตน ไม่ใช่ความคิดของข้าพเจ้า ที่ข้าพเจ้าออกความเห็นก็เพราะคณะรัฐบาลหาหรือ ถ้าจะมีข้อแก้ไขเหล่านี้เพิ่มเติมก็ต้องเป็นข้อไขของรัฐบาลเอง ไม่ใช่ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเป็นแต่เพียงออกความเห็นหาทำดังนี้จะทำให้คลายกังวลในเรื่อง

"คอมมิวนิสต์" รัฐบาลจะเห็นชอบด้วยหรือไม่ก็ตามใจ เพราะความรับผิดชอบในนโยบายการเมืองตกอยู่กับรัฐบาลโดยแท้

การเรียกหลวงประดิษฐ ๑ กุลบัล และตั้งเป็นรัฐมนตรีก็ยอมอยู่ในความรับผิดชอบของนายกรัฐมนตรี ไม่ใช่ให้ข้าพเจ้าเรียกกุลบัล ข้าพเจ้าเพียงแต่ตอบว่าถาคณะรัฐมนตรีจะวางนโยบายเช่นนั้น ข้าพเจ้าก็ไม่คัดค้าน ไม่ควรอ้างว่าเป็นความประสงค์หรือคำแนะนำของข้าพเจ้า และข้าพเจ้ายอมไม่ใคร่รับความรับผิดชอบในนโยบายนั้นตามหลักรัฐธรรมนูญ

(พระปรมาภิไธย) ประชาธิปก

ดังนั้นในการออกคำสั่งการณเรื่องหลวงประดิษฐมนูธรรม จึงได้มีการเพิ่มความว่า "อนึ่ง การจะดำเนินการไปสู่จุดหมายข้างคั้นนั้น รัฐบาลไม่ใช่วิธีใหม่ใด ๆ ที่จะบังคับขอรหัสและบังคับจ้างแรงงานคั้นนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับมารับราชการ เป็นรัฐมนตรีสืบไป" นอกเหนือไปจากหลัก โทคกิจ ๒ ประการที่รัฐบาลได้ร่างขึ้น

ต่อมาพระยาพลพลพยุหเสนาภิไศกรามบังคมทูล ๓ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องหลวงประดิษฐมนูธรรมจะกลับประเทศไทย พระองค์จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๓ แต่งตั้งให้หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นรัฐมนตรีตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ต่อมาในวันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ หลวงประดิษฐมนูธรรมก็ได้เดินทางกลับประเทศไทย

การที่คณะรัฐมนตรีมีมติยินยอมให้หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับประเทศไทย และยังให้เขารวมรัฐบาลคายนั้น แสดงว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมมิได้มีความผิดแต่อย่างใด เป็น

๑ เรื่องเดียวกัน.
๒ เรื่องเดียวกัน.

แต่เพียงถูกกำจัดออกจากวงการเมือง ฉะนั้นบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมจึงเข้าใจว่ารัฐบาลชุดนี้ย่อมระบอบคอมมิวนิสต์ อันทำให้เกิดเหตุการณ์สืบเนื่องต่อมา คือ

๑. พระยาทรงสุรเดชและพระประศาสน์พิทยายุทธเดินทางไปต่างประเทศ
๒. กบฏบวรเดช
๓. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ

๑. พระยาทรงสุรเดชและพระประศาสน์พิทยายุทธเดินทางไปต่างประเทศ

ในช่วงที่พระยาพลพลพยุหเสนาดำรงตำแหน่งหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับประเทศไทยนั้น พระยาทรงสุรเดชและพระประศาสน์พิทยายุทธซึ่งเงื้อมหายจากวงการเมืองตั้งแต่วินิจฉัยรัฐประหารเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้เดินทางจากภาคเหนือมาถึงกรุงเทพฯ ในวันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๖ จึงเป็นที่เข้าใจโดยทั่วไปว่า พระยาทรงสุรเดชจะกลับเข้ารับราชการอีกครั้งหนึ่ง แต่กลับปรากฏว่าเดินทางมากรุงเทพฯ ครั้งนี้ของพระยาทรงสุรเดชและพระประศาสน์พิทยายุทธที่จะเดินทางไปดูกิจการด้านการทหารในระเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนี

การเดินทางไปต่างประเทศของพระยาทรงสุรเดชในครั้งนี้มีพื้นฐานได้ว่า มีลักษณะเช่นเดียวกับการที่หลวงประดิษฐมนูธรรมต้องเดินทางไปต่างประเทศ กล่าวคือ เป็นสาเหตุทางการเมืองมากกว่าการศึกษาหรือดูกิจการตามที่ได้อ้างไว้ เหตุผลที่พระยาทรงสุรเดชเดินทางไปต่างประเทศในครั้งนี้คงจะเกี่ยวเนื่องกับการเดินทางกลับสู่ประเทศไทยของหลวงประดิษฐมนูธรรม ตามที่พระยาภิบาลราชไมตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ แจ้งแก่เซอร์จอห์น ไชมอน ว่า "พระยาทรงสุรเดชได้รับการ

ชักจูงให้เดินทางไปต่างประเทศหรืออีกนัยหนึ่งถูกส่งไปต่างประเทศ เนื่องจากคณะรัฐบาลเกรงว่าจะมีการปะทะกันระหว่างพรรคพวกของพระยาทรงสุรเดชและพรรคพวกของหลวงประดิษฐมนูธรรม" การที่รัฐบาลกระทำเช่นนั้นทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ แต่ก็เป็นผลถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระยาทรงสุรเดชกับหลวงพิบูลสงครามด้วย กล่าวคือ การที่พระยาทรงสุรเดชต้องเดินทางไปต่างประเทศในฐานะนายทหารประจำการ ยุทธการทหารบกนั้น แสดงให้เห็นว่าพระยาทรงสุรเดชต้องอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของหลวงพิบูลสงครามซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม นอกจากนี้ในช่วงที่พระยาทรงสุรเดชเดินทางไปต่างประเทศ ก็มักเกิดขึ้น หลวงพิบูลสงครามซึ่งดำรงตำแหน่งผู้บังคับกรมผสมของฝ่ายรัฐบาลสามารถปราบปรามกบฏได้อย่างราบคาบ จึงเป็นที่นิยมชมชื่นของประชาชนโดยทั่วไป อันเป็นโอกาสให้หลวงพิบูลสงครามสร้างอิทธิพลทางการเมืองได้เพิ่มมากขึ้น จนสามารถปราบศัตรูทางการเมืองได้ในเวลาต่อมา

๒. กบฏบวรเดช

การที่หลวงประดิษฐมนูธรรมได้เข้าร่วมรัฐบาลในสมัยพระยาพิศาลพิบูลเสนาอีก ครั้งนั้น เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บุคคลกลุ่มหนึ่งที่เรียกตนเองว่า "คณะกู้บ้านกู้เมือง" ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทหารฝ่ายหัวเมือง รวมตัวกันก่อกบฏขึ้นภายใต้การนำของพระองค์เจ้าบวรเดช กบฏครั้งนั้นจึงได้รับการขนานนามว่า "กบฏบวรเดช" ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่าง ๑๑ - ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ทั้งนี้จากการพิจารณาจดหมายของรอยเอกขุนเริงรณชัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ สถาบันไทยคดีศึกษา, ม.ธ. F.O. 371/17176 Political Situation in Siam.

^๒ โปรดดูรายละเอียดใน นิคม จารุมณี "กบฏบวรเดช พ.ศ. ๒๔๗๖" วิทยานิพนธ์เสนอต่อแผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๑๕.

(ทวน โทมาร์ทิต) บุคคลสำคัญคนหนึ่งในกบฏครั้งนี้ที่โผล่ถึงพระยาพลพลพยุหเสนา ย้ำใจ
ความว่า

ในที่นี้เกล้ากระหม่อมพอจะกล่าวได้ว่าขอสำคัญที่ทำให้เกิดแตกร้างอย่างใหญ่
หลวงจนเป็นเหตุนองเลือดและต้องเสียชีวิตคนชาติเดียวกันคราวที่แล้วมานี้ เนื่อง
ด้วยหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับคืนแดนสยาม ซึ่งมีเสียงลือว่า จะได้เป็นนายกรัฐมนตรี
บางคนก็ว่าจะ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ฯลฯ เหล่านี้่วงชนทางกหวาด
เกรงว่าจะบังเกิดลัทธิคอมมิวนิสต์ยิ่งขึ้น ความหวั่นกลัวจึงระอมา เป็นเวลานานเลยเกิด
ระเบิดขึ้นในที่สุด ด้วยความหมายที่จะปราบคอมมิวนิสต์เอง

ความหวั่นเกรงว่ารัฐบาลจะดำเนินนโยบายเศรษฐกิจตามเค้าโครงการเศรษฐกิจ
กิจแห่งชาติ ซึ่งเป็นที่เข้าใจว่ามีหลักการแบบคอมมิวนิสต์ เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการกบฏ
ขึ้น นอกเหนือไปจากความไม่พอใจในสภาพการณ์ทางการเมือง หรือสาเหตุส่วนพระองค์
ของผู้นำกบฏครั้งนี้

๓. การสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ดังที่กล่าวไว้แต่ในตอนต้นว่าก่อนที่จะมีการเรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับ
จากต่างประเทศ คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้กราบบังคมทูลขอพระมหากรุณาจากพระบาท-
สมเด็จพะปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรียกกลับ และพระองค์ก็ได้มีบันทึกระราชกระแสพระ-
ราชทานมายังหลวงชำระนาวาสวัสดิ์ เกี่ยวกับพระราชมติในเรื่องนี้ ซึ่งอาจสรุปได้ว่า
พระองค์ยังทรงหวาดเกรงว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมจะดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบ
"โซเชี่ยลิสต์อย่างแรง" แต่เมื่อรัฐบาลมีความประสงค์ที่จะเรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรม
กลับ พระองค์ก็ไม่ทรงคัดค้าน แต่ให้เป็นไปในนามของรัฐบาลมิใช่ในนามของพระองค์ดังที่
รัฐบาลกราบทูลเสนอมา

ถึงแม้ว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจะมีกระแสพระราชดำริในทำนองที่ไม่เห็นด้วยกับการเรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับจากต่างประเทศ แต่ครั้นเมื่อมีการประชุมกันในคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ นั้น กลับกลายเป็นว่าหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ได้เสนอพระราชบัญญัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ซึ่งตามพระราชบัญญัตินี้มีใจความสรุปได้ว่า พระองค์ทรงมีพระราชดำริเห็นชอบให้หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับสู่ประเทศไทย และแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรี ทั้งนี้เนื่องจากหลวงประดิษฐมนูธรรมยินยอมที่จะดำเนินตามนโยบายของรัฐบาล อันเป็นการแสดงว่าพระองค์มีพระราชดำริเห็นชอบในการเรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับมาในครั้งนี้ และเมื่อพระองค์เองก็มีพระราชอำนาจที่จะหัดทานได้ พระองค์ได้ทรงแต่งตั้งหลวงประดิษฐมนูธรรมให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ซึ่งอาจเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้พระองค์ไม่พึงพอใจรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพระองค์ทรงเกรงว่าการที่หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับสู่ประเทศไทยนั้นจะเป็นผลให้มีการประกาศเค้าโครงการเศรษฐกิจ ซึ่งพระองค์ได้ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่ามีหลักการเป็นคอมมิวนิสต์ อันเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้พระองค์ทรงสละราชสมบัติเมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗

การสอบสวนหลวงประดิษฐมนูธรรม

การที่ร้อยเอกขุนเรียงรณชัย บุคคลสำคัญคนหนึ่งใน "คณะกู้บ้านกู้เมือง" อาจสาเหตุของการเกิดกบฏบวรเคหะว่าเป็นเพราะเกรงว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมผู้ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีในรัฐบาล จะเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบประชาธิปไตยไปเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ เป็นการแสดงให้เห็นว่าถึงแม้รัฐบาลจะมีมติให้เรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับเข้ารับราชการ โดยอ้างพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๑๘/๒๔๗๖ วันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ.

อยู่หัว แต่ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะเห็นชอบด้วย ยังมีผู้ขงใจว่าหลวงประดิษฐมนูธรรม
 นิยมในระบบคอมมิวนิสต์จริงหรือไม่ อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ความศรัทธาที่มีในตัว
 หลวงประดิษฐมนูธรรมในฐานะมันสมองของคณะราษฎรต้องลดน้อยลง ในบรรดาสมาชิก
 สภาผู้แทนราษฎรเอง ก็มีฝ่ายต่อต้านหลวงประดิษฐมนูธรรมรวมอยู่ด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้น
 หลวงประดิษฐมนูธรรมจึงคิดที่จะให้มีการสอบสวนอย่างเป็นทางการ เพื่อพิสูจน์ให้ประชาชน
 เห็นว่าตนเป็นผู้นิยมในระบบคอมมิวนิสต์จริงหรือไม่ ดังนั้นในการประชุมสภาผู้แทนราษ-
 ฏรครั้งที่ ๒/๒๔๙๖ เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ นายพัก ๗ สงขลา สมาชิกสภา
 ผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ ซึ่งนายไสว สุทธิพิทักษ์ กล่าวไว้ว่า "...เป็นผู้ซึ่งมีความรู้สึก
 อย่างแท้จริงที่ต้องการให้รัฐบุรุษนี้ทำงานให้แก่ชาติอย่างเต็มที่ต่อไป" จึงได้เสนอญัตติว่า

รัฐบาลได้แถลงว่า รัฐบาลจะไม่ดำเนินการปกครองตามแบบลัทธิคอมมิวนิสต์
 แต่สมาชิกในสภา ฯ นั้นยังไม่ทราบชัด เพราะวายังไม่มีการพิจารณาถกกัน บัดนี้รัฐบาล
 ได้เรียกตัวหลวงประดิษฐ ฯ เขามารวมงาน คณะรัฐมนตรีส่วนน้อยซึ่งถูกกล่าวหาว่า
 เป็นคอมมิวนิสต์นั้น มีหลวงประดิษฐ ฯ เป็นสำคัญ เรื่องนี้จนกระทั่งบัดนี้ ยังเคลือบคลุม
 อยู่ ยังไม่เป็นที่ประจักษ์แจ่มลงไปว่ารัฐมนตรีส่วนน้อยนั้นเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ เพราะ
 ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงเห็นเป็นการสมควรที่ให้พิจารณาถกกันให้ประจักษ์แจ่มลงไปว่ามีมลทิน
 หรือไม่ การพิจารณาว่ามีมลทินหรือไม่ขึ้นอยู่กับที่การพิจารณาว่าหลวงประดิษฐมนูธรรม
 เป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ วิธีการพิจารณานี้ข้าพเจ้า เห็นว่าอาจทำได้ด้วยการตั้งกรรมา-
 ธิการชั้นคณะหนึ่งประกอบด้วยบุคคลซึ่งทรงไว้ด้วยความยุติธรรมพิจารณาถกการนี้ได้^๓

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

^๑ เลือกตั้งเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๖ โดยให้กรรมการราษฎรใน
 อำเภอลือชัยแทนตำบล เพื่อให้ผู้แทนตำบลเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่ง.

^๒ ไสว สุทธิพิทักษ์, ดร.ปริศติ พนมยงค์กับการปฏิวัติ (พระนคร : สิริธรรมนคร,
 ไม่ปรากฏ พ.ศ.ที่พิมพ์), หน้า ๒๐๓.

^๓ รายงานการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒/๒๔๙๖ (สามัญ) สมัยที่
 ๒ วันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๖.

เมื่อมีการอภิปรายแล้ว ที่ประชุมได้ลงมติเห็นชอบด้วยและลงมติตั้งคณะกรรมการ-
 วิชาการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วย

๑. หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ
๒. พระยาราชสุวจิน
๓. พระยาศรีสังกร

และได้อนุมัติให้เซอร์ โรเบิร์ต ฮอลแลนด์ (Sir Robert Holland) และ
 มงซิเออร์กียอง (Monsier Guyon) เป็นผู้ชำนาญสำหรับกรรมการวิชาการวิสามัญคณะนี้จะ
 ได้ศึกษา

คณะกรรมการวิสามัญชุดนี้ได้มีการประชุมกันเมื่อวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๖
 และได้ทำการสอบสวนหลวงประดิษฐมนูธรรมเมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๖, วันที่
 ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๖ และวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยตกลงกันว่าขอวินิจฉัย
 อันเป็นประเด็นสำคัญอยู่ที่ความเห็นทางการเมือง ซึ่งจะได้จากการสอบถามปากคำของ
 หลวงประดิษฐมนูธรรม ।

โดยมติของสภาผู้แทนราษฎรตั้งปัญหาว่า หลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นคอมมิวนิสต์
 หรือไม่ ดังนั้นจึงได้มีการพิจารณารายละเอียดในเค้าโครงการเศรษฐกิจประกอบด้วย
 สำหรับการสอบสวนนั้นคณะกรรมการได้มอบหมายให้เซอร์ โรเบิร์ต ฮอลแลนด์ และ
 มงซิเออร์กียองร่างความหมายของคำว่า คอมมิวนิสต์เสนอต่อคณะกรรมการ เพื่อให้
 ในการสอบสวนความคิดเห็นของหลวงประดิษฐมนูธรรม อันจะวินิจฉัยได้ว่าหลวงประดิษฐ-
 ธรรมมีความคิดเห็นในลักษณะที่นิยมคอมมิวนิสต์หรือไม่

การสอบถามหลวงประดิษฐมนูธรรมในครั้งนี้อาจมีจุดประสงค์ที่จะสอบแนว
 ความคิดทางการเมืองของหลวงประดิษฐมนูธรรมอย่างจริงจัง จะเป็นก็แต่เพียงเพื่อให้
 คนโดยทั่วไปเข้าใจว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมมีไต่ถามในระบอบคอมมิวนิสต์ เพื่อหลวง
 ประดิษฐมนูธรรมจะได้เข้าร่วมรัฐบาลได้โดยมิเป็นที่ข้องใจของประชาชน ทั้งนี้อาจ

พิจารณาได้จากวิธีการซักถามตามประเด็นหัวข้อที่กำหนดลักษณะคอมมิวนิสต์ซึ่งผู้ถูกกล่าวหา อาจเป็นผู้บริสุทธิ์ได้ด้วยเพียงแต่การปฏิเสธประเด็นที่กำหนดไว้ ยิ่งกว่านั้นหลวงประดิษฐมนูธรรมยังอาจแก้ไขทวีเคราะห์ที่กำหนดขึ้นได้อีกด้วย ดังเช่น ได้ขอให้แก้ไข คำว่า "เอาธนาคารเอกชนมาเป็นของประชาชน อาจเข้าใจผิดไปถึงการตั้งธนาคาร ก็ได้ ตกลงแก่เป็น "การรับเอาธนาคารเอกชนมาเป็น..." ทั้งนี้เพื่อมิให้ควบคุมไปถึง ข้อเสนอของหลวงประดิษฐมนูธรรมที่ให้มีการตั้งธนาคารแห่งชาติขึ้น

คณะกรรมการเองก็ไม่เคร่งครัดต่อวิธีการสอบสวนเท่าใดนัก กล่าวคือ ได้ยินยอมให้มีการซักทอนข้อซักถามบางข้อตามคำแนะนำของหลวงประดิษฐมนูธรรมโดยไม่ฟังคำโต้แย้งของเซอร์โรเบอร์ต ฮอลแลนด์ แต่อย่างไรก็ตามที่มีรายงานบันทึกว่า

...ส่วนข้อ ๒ นั้น หลวงประดิษฐ์ฯ ชี้แจงว่าอยากจะให้เอาออกเพราะว่าทั้งไวคนอาจจะเข้าใจผิดว่า พระราชบัญญัติเกิดจางและพระราชบัญญัติคดีสันคานคนจรจัด และคนที่เคยครองโทษมาหลายครั้ง พระราชบัญญัติรักษาการที่มีบทบังคับให้คนทำงาน บางอย่างนั้น จะเขาอยู่ในลักษณะคอมมิวนิสต์ และจะมีคนขอให้เลิกกฎหมายนี้เสีย ดังที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขอให้ยกเลิกพระราชบัญญัติเกิดจางแล้ว

เซอร์โรเบอร์ต - ถ้าจะเอาข้อ ๒ ออกเสียแล้ว หลวงประดิษฐ์ฯ จะไม่มีช่องทางที่จะแสดงความเห็นในเรื่องบังคับคนใหม่อาชีพ

ประธานกรรมการชี้แจงว่า - หลวงประดิษฐ์ฯ ให้คำมั่นแก่รัฐบาลไว้แล้วว่า จะไม่ใช้วิธีใหม่ใด ๆ ที่จะบังคับข้อที่คืน และวิธีบังคับจ้างแรงงานเป็นวิธีบำรุงโภคกิจ เพราะฉะนั้นถ้าจะเอาข้อ ๒ ออก และให้กรรมการถามความเห็นหลวงประดิษฐ์ฯ เนื่องในคำมั่นนั้น ๆ ก็ได้

๑ ไสว สุทธิพิทักษ์ "การสอบสวนหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปริทัศน์ พนมยงค์) ว่า เป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่?" เรื่องเดิม, หน้า ๓๒๕.

๒ บังคับให้ทุกคนทำงาน "ใครไม่ทำงานก็ไม่ได้อิน"

๓ ไสว สุทธิพิทักษ์ "การสอบสวนหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปริทัศน์ พนมยงค์) ว่า เป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่?" เรื่องเดิม, หน้า ๓๒๕.

ในการซักถามครั้งต่อมา คือ ในวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๖ ก็ได้มีการตกลงเกี่ยวกับเรื่องที่หลวงประดิษฐมนูธรรมขอให้ยกเลิกอีก โดยหลวงประดิษฐมนูธรรมเสนอว่า "จะถอนข้อ ๒ ออกเสียแล้ว ให้ซาฟเจาแสดงความเห็นในเรื่องข้อบังคับใหม่ อาชีพ ในเมื่อกรรมการถามถึงคำมั่นซึ่งซาฟเจาได้ให้ไว้แก่รัฐบาล ทั้งที่กรรมการได้แนะนำวันนี้ไม่ได้หรือ" และในที่สุดประธานกรรมการก็สรุปตามข้อเสนอของหลวงประดิษฐมนูธรรมว่า "เมื่อผู้เชี่ยวชาญทั้งสองไม่ตกลงกัน ลักษณะข้อ ๒ นั้นก็ควรจะถอนออกจากบรรพที่กรวม และเอาไปใส่ไว้ในบรรพที่อุปกรณของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่าน"

เมื่อ การสอบถามมีที่ท่าประนีประนอมกันเช่นนี้ ก็เป็นที่แน่ใจได้ว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมจะต้องพินชอกกล่าวหาอย่างแน่นอน ประธานกรรมการจึงสรุปว่า "ขอให้คณะกรรมการลงมติว่า ตามที่ได้สอบสวนมานี้เห็นว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมปราศจากมลทินในการที่มีคำกล่าวหาในสมัยรัฐบาลพระยามโน ๆ ว่า เป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่" ซึ่งคณะกรรมการก็ออกเสียงเป็นเอกฉันท์ว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมมิได้มีแนวความคิดแบบคอมมิวนิสต์ซึ่งชอกกล่าวหา

การสอบสวนครั้งนี้นับว่าเป็นผลอย่างสำคัญต่อตัวหลวงประดิษฐมนูธรรม คือ ทำให้ประชาชนโดยทั่ว ๆ ไปเลิกหวาดระแวงว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมจะเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ อันเป็นโอกาสให้หลวงประดิษฐมนูธรรมได้สร้างอิทธิพลทางการเมืองต่อไป

* อาจสรุปได้ว่า สภาพความวุ่นวายทางการเมืองอันเนื่องมาจากการเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ เพื่อให้เป็นนโยบายเศรษฐกิจแห่งชาตินั้นสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาสำคัญดังต่อไปนี้คือ

๑. เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๕๗.

๒. เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๕๓.

๑. คณะราษฎรมีใฝ่คุณการทางการเมืองร่วมกันอย่างแท้จริง การที่คณะราษฎรรวมมือกันได้ก็เพียงแต่เพื่อยึดอำนาจทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเท่านั้น ทั้งมิได้ตกลงกันมาก่อนเลยว่าภายหลังที่ยึดอำนาจได้แล้ว สถาปนาการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมจะดำเนินไปในลักษณะใด ดังนั้นเมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรมเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งจะมีลักษณะในอันที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในทาง เศรษฐกิจเสียใหม่ จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกันภายในคณะรัฐบาลขึ้น

๒. ภายในกลุ่มคณะราษฎรเองก็แบ่งเป็นพรรคเป็นพวก ไม่สามารถประสานความเข้าใจกันได้ เมื่อมีความขัดแย้งเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นพื้นฐานแล้ว ความคิดเห็นที่แตกต่างกันในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจก็กลายเป็นเรื่องสุกلاميใหญ่โตได้ ทั้งนี้ถ้าหากกลุ่มคณะราษฎรสามารถรวมกันได้อย่างมั่นคงแล้ว ก็อาจจะมีการประกาศใช้เค้าโครงการเศรษฐกิจเป็นนโยบายเศรษฐกิจแห่งชาติ อันเป็นผลให้การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นการปฏิวัติโดยสมบูรณ์

๓. การที่พระยาทรงสุรเดชลาออกจากตำแหน่งทางการเมืองเมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๒ และมีได้เข้าร่วมในคณะรัฐบาลอีกต่อไป เป็นเหตุให้อิทธิพลทางการเมืองของพระยาทรงสุรเดชเริ่มลดน้อยลง ในขณะที่เดียวกันหลวงพิบูลสงครามก็มีอิทธิพลทางการเมืองเพิ่มมากขึ้นจากการเป็นผู้นำในการรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๒ และการปราบกบฏบวรเดช อันเป็นโอกาสให้หลวงพิบูลสงครามก้าวขึ้นตำแหน่งผู้นำสูงสุดในเวลาต่อมา

๔. จากการที่หลวงประดิษฐมนูธรรมผู้เป็น "มันสมอง" ของคณะราษฎร ต้องถูกบังคับให้เดินทางออกนอกประเทศ อันเนื่องมาจากปัญหาความขัดแย้งในเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ทำให้เป็นที่เข้าใจว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมนิยมในระบบคอมมิวนิสต์ จึงเป็นผลให้เกิดวิกฤติการณ์อัน ๆ ต่อมานั้น หลวงประดิษฐมนูธรรมจึงหาหนทางให้มีการสอบสวนตนว่าเป็นผู้นิยมในระบบคอมมิวนิสต์หรือไม่ เพื่อที่ตนจะได้แสดงความบริสุทธิ์โดยเปิดเผย อันจะเป็นโอกาสให้ได้สร้างอิทธิพลทางการเมือง ใฝ่ถวิลรั้งที่